

**CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH*
CHILDREN ADLI OYUNUNDA
GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME**

Nazan ERCİŞLİ

**Yüksek Lisans Tezi
İngilizce Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ
2019**

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZİ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Nazan ERCİŞLİ

CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH CHILDREN* ADLI
OYUNUNDA GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ

ERZURUM - 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

12/07/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Caryl Churchill'in *Seven Jewish Children* Adlı Oyununda Gayri-İnsanileştirme" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

12/07/2019

Nazan ERCİŞLİ

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6- (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ danışmanlığında, Nazan ERCİŞLİ tarafından hazırlanan bu çalışma 12/07/2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Tuğba AYGAN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Arzu KORUCU

İmza:

İmza:

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

1.1. GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME İLE İLİŞKİLİ KURAMLAR	6
1.1.1. Sosyal Kimlik Kuramı.....	6
1.1.2. İkili Karşıtlıklar ve Ötekileştirme	8
1.1.3. Şarkiyatçılık	13
1.1.4. Gayri-İnsanileştirme Çeşitleri	14
1.1.4.1. Alt-İnsanlaştırma	14
1.1.5. Haslam'ın İkili Gayri-İnsanileştirme Modeli.....	18
1.1.6. Metafor Temelli Gayri-İnsanileştirme.....	20
1.1.7. Kalıpyargı İçerik Modeli	21

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU VE CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH CHILDREN* ADLI OYUNUNDA GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

2.1. FİLİSTİN TARİHİ VE FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU	23
2.2. CARYL CHURCHILL'İN TİYATRO KARIYERİ VE <i>SEVEN JEWISH CHILDREN</i>	27
2.3. CARYL CHURCHILL'İN <i>SEVEN JEWISH CHILDREN</i> ADLI OYUNUNDA GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME	29
SONUÇ.....	47
KAYNAKÇA	51
ÖZGEÇMİŞ.....	57

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH CHILDREN* ADLI OYUNLARINDA
GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

Nazan ERCİŞLİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ

2019, 57 Sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba AYGAN

Dr. Öğr. Üyesi Arzu KORUCU

Eski çağlardan bu yana uygulamalarına sıkça rastlanan ve 2000'li yıllarda kuramsallaştırılan gayri-insanileştirme, diğer insanların veya grupların daha az insan olduklarının düşünülmesidir. Bu tez çalışmasının amacı çağdaş İngiliz tiyatrosunun önde gelen yazarlarından Caryl Churchill'ın *Seven Jewish Children* isimli oyununda günümüz toplumlarında sıkça karşılaştığımız gayri-insanileştirme olgusunu incelemektir. Çalışmamız bir giriş bölümü, iki ana bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal kimlik kuramı, ikili karşıtlıklar, ben ve öteki karşıtlığında ötekileştirme, şarkiyatçılık ve gayri-insanileştirme kuramları birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. İkinci bölümde Filistin tarihinin kısa bir özeti ile birlikte Filistin-İsrail çatışması ele alınarak Churchill'ın *Seven Jewish Children* isimli oyunu birinci bölümde aktarılan kuramlar ışığında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Caryl Churchill, *Seven Jewish Children*, Filistin-İsrail Sorunu, Gayri-insanileştirme, Sosyal Kimlik Kuramı.

ABSTRACT

MASTER THESIS

DEHUMANIZATION IN CARYL CHURCHILL’S *SEVEN JEWISH CHILDREN*

Nazan ERCİŞLİ

Advisor: Assist. Prof. Yeliz BİBER VANGÖLÜ

2019, Pages: 57

**Jury: Assist. Prof. Yeliz BİBER VANGÖLÜ
Assist. Prof. Tuğba AYGAN
Assist. Prof. Arzu KORUCU**

Dehumanization, the practice of which has been common since ancient times and theorized in the 2000s, is the idea that other people or groups are less human. The aim of this thesis is to examine the phenomenon of dehumanization that we frequently encounter in today’s societies in one of the leading contemporary British playwrights, Caryl Churchill’s *Seven Jewish Children*. Our study consists of an introduction, two main chapters and a conclusion. In the first chapter, social identity theory, binary oppositions, otherness based on the opposition of self and other, the orientalism and dehumanization theories are discussed in connection with each other. In the second chapter, a brief summary of Palestinian history and the Palestinian-Israeli conflict is presented and Churchill’s *Seven Jewish Children* is examined in the light of the theories presented in the first chapter.

Keywords: Caryl Churchill, *Seven Jewish Children*, Palestinian-Israeli, Dehumanization, Social Identity Theory.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın araştırılmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yeliz BİBER VANGÖLÜ'ne sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli katkıları ve desteklerinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Kubilay GEÇİKLİ'ye ve Arş. Gör. Mehmet ÜNAL'a tüm süreçte maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Prof. Dr. Sezai ERCİŞLİ'ye ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Erzurum 2019**Nazan ERCİŞLİ**

GİRİŞ

Toplumsal hayat içerisinde insan; din, dil, ırk ve cinsiyete dayalı birtakım gruplar üzerinden bir yer ve kimlik edinmeye çabalar. Bu süreçte ortak değerlerinin ve paylaşımlarının en fazla olduğu gruplara dâhil olarak kendini konumlandırmaya çalışır. Olumlu özellikleri kendi gruplarına atfetmek, gruplar üzerinden birbirlerini algılamaya ve birbirleri ile ilişki kurmaya çalışan kimselerde gözlemlenen bir eğilimdir. Kimi zaman da bu eğilim, grupların kendilerini daha üstün, diğer grupların üyelerini ise daha aşağı varlıklar olarak görmelerine neden olur, bu durumun varacağı nihai nokta ise gayri-insanileştirme. Herbert C. Kelman, Ervin Staub, Susan Opatow gibi bilim insanları tarafından tanımlanan gayri-insanileştirme, insanların diğerlerine karşı acımasız ve saldırgan davranışlar sergilemesine neden olan yaygın bir psikolojik olgudur. Bu olgunun temelinde, diğer grupları ya da bireyleri kültürel, ahlaki ve zihinsel yeti olarak daha az gelişmiş görme ya da onlarda bulunan insani özellikleri tamamen yok sayma tutumu vardır.¹

Gayri-insanileştirme, Jacques-Philippe Leyens ve Nicholas Haslam tarafından 2000’li yıllarda kuramsallaştırılmıştır.² Haslam’a göre gayri-insanileştirme, “Ötekilerin, insanlığının tamamen inkâr edildiği ve buna işkence ve eziyetin eşlik ettiği çok bilinen bir olgudur” (2006, s. 252). ‘Öteki’ olarak konumlandırılan kişi ya da grupların insan olarak değerlendirilmediği gayri-insanileştirme süreci, kimi zaman işkence, eziyet ve öldürme eylemleri ile sonuçlanır. Ötekilerin kendisiyle benzer özellikler taşımadığı inancından yola çıkan birey, onların insani özelliklere sahip olmadığı kanısına varır ve kendini empati kurma yeteneğinden soyutlayarak ahlaki bir varlık olarak davranma sorumluluğundan kurtulmuş olur.

Öteki kişi ya da grupların sahip olmadıkları düşünülen insana özgü özelliklerin tanımlanması, gayri-insanileştirme olgusunun ve bu olgunun diğer formları olarak sınıflandırılan alt-insanlaştırma (infra-humanization), ikili gayri-insanileştirme modeli (dual model of dehumanization) ve metafor temelli gayri-insanileştirmenin (metaphor-based dehumanization) açıklanmasında önemli bir rol oynar. Leyens ve Haslam, insanı

¹ Kelman, Staub ve Opatow’un gayri-insanileştirme konusunda yazdıkları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Kelman, *Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers*; Staub, *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence*. Opatow: *Moral Exclusion and Injustice: An Introduction*.

² Bu kuramlar hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için bkz. Leyens, *Psychological Essentialism and the Differential Attribution of Uniquely Human Emotions to Ingroups and Outgroups*; Haslam, *More Human than you: Attributing Humanness to Self and Others*.

tanımlayan en önemli özellikleri, onu canlı ve cansız varlıklardan ayırmak adına, iki grupta toplarlar: insanın diğer canlılarla paylaştığı ortak özellikler ve yalnızca insana ait özellikler. İnsanın, insana özgü özelliklerinin yok sayılması sonucunda hayvan olarak algılanması, insanı hayvandan ayıran özelliklerin incelenmesini ve insana özgü özelliklerin tanımlanmasını zorunlu kılar. İnsana özgü olan veya hayvanlarda daha az bulunan özellikler; hayal kırıklığı, saadet, hayranlık, tasa, gurur, kibir, geçmişe özlem, pişmanlık ve kin olarak tanımlanırken, insanın hayvanlarla paylaştığı ortak duygular ve özellikler üzüntü, coşku, şaşkınlık ve öfke gibi duygularla ifade edilir (Leyens vd., 2000, s. 189). Gayri-insanileştirme, insani özelliklerinden soyutlanan insanların ve grupların maruz kaldıkları şiddet, işkence ve katliamların normalleştirilmesi ve meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynar. Ayrıca bu olgu, insan olarak kabul edilmeyen grup veya kişilerin şiddete ve işkenceye maruz bırakılması veya öldürülmesi durumlarında ahlaki ve hukuki sorumlulukların ortadan kalkmasına yardımcı olur.

İnsanlık tarihi, farklılıklar üzerinden oluşturulan pek çok grubun gayri-insanileştirme eylemlerine sahne olmuştur. Gayri-insanileştirme olgusunun en yaygın olarak kullanıldığı yapılardan biri, ırksal ve etnik farklılıklara dayandırılan kölelik kurumu olmuştur. Bu farklılıkların yanı sıra, savaşlar ve iş gücü ihtiyacının ortaya çıkardığı kölelik kurumu ilerleyen yüzyıllar boyunca yapısal ve yöntemsel bazı farklılıklar göstermiş olsa da kölelerin yerleri ve konumları değişmemiştir. Toplumsal yapı içerisinde, hayvanlarla aynı veya onlara yakın bir yerde konumlandırılan kölelerin insani özelliklerinden soyutlanmaları, onlara yapılan işkence ve insanlık dışı eylemleri meşrulaştırmıştır. İnsani özelliklerinin yok sayılması dışında, köleler çoğu zaman bir canlı olarak görülmeyip bir makine, bir alet olarak algılanmış, öldürülmelerinde herhangi bir beis görülmemiştir.

Tarih boyunca pek çok uygarlığın doğmasına ve yine pek çoğunun tarih sahnesinden silinmesine neden olan yıkıcı savaşlar meydana gelmiştir. Güçlünün, güçsüz üzerinde zor kullanarak elde ettiği yaptırım gücü, milyonlarca insanın baskı görmesine, sömürülmesine ve köleleştirilmesine neden olmuştur. Askeri, teknolojik ve siyasi üstünlüklerini diğer toplumları sömürmek için kullananların, din, dil, ırk veya cinsiyet üzerinden yaptıkları gayri-insanileştirme uygulamaları sonucunda milyonlarca insan şiddet, katliam ve soykırıma maruz kalmıştır. Din üzerinden yapılan sınıflandırmalar, Orta Çağ'da mezhep savaşları ve Haçlı Seferleri'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Farklı din ve mezheplere mensup olan insanların günahkâr, kâfir veya barbar yaftasıyla

gayri-insanileştirmeye tabi tutulmaları sonucunda milyonlarca insan ölmüştür. Orta Çağ'ın en büyük siyasi gücü olan Kilise'nin, yüzbinlerce inançsız insanı, cadı diye etiketlenip toplum dışına itilen kadını ve eşcinseli yakması, bu insanların gayri-insanileştirilmesiyle mümkün olmuştur. İnançsız kimselerin ve cadı diye anılan kadınların şeytanla, eşcinsellerin ise varsayılan ahlaki eksiklikleri nedeniyle hayvanlarla özdeşleştirilmesi, katliamların toplum tarafından kabul edilmesinde ve vicdani sorumluluğun ortadan kaldırılmasında etkili olmuştur.

Sonrasında, yapılan coğrafi keşiflerin ardından Avrupa'da, başlayan kolonyalist dönemde ise güçlünün zayıf üzerinde hâkimiyet kurma ve sömürme çabalarının öldürücü ve yok edici etkileri gözlemlenmiştir. Atlantik köle ticaretinin yapıldığı ve ırksal farklılıkların ön plana çıkarıldığı bu karanlık dönemde, beyaz Avrupalılar kendilerini bir bakıma üstün insan olarak kutsamışlardır. Derilerinin renginden dolayı barbar, aptal, kaba ve kendini yönetemeyen varlıklar olarak değerlendirilen Amerikalı ve Afrikalı yerliler, hem dinsel temelli büyük varlık zincirinde, hem de Darwin'in daha bilimsel temelli sınıflandırma sisteminde en alt sırada hayvanlara yakın bir yerde konumlandırılmışlardır. Jean Paul Sartre, Frantz Fanon'un dünyaca ünlü *Yeryüzünün Lanetlileri* (1961) isimli eseri için kaleme aldığı önsözde, sömürgeci Batı'nın, insanları sınıflandıran sistemler aracılığıyla, sömürülen Amerika ve Afrika'nın sakinlerini nasıl hayvanlara yakın bir yerde konumlandıklarını açıkça ifade eder:

İnsanın hemcinsini soyması, köleleştirmesi ya da öldürmesi suç sayıldığından, onlar sömürge halkının insanın hemcinsi olmadığı ilkesini geçerli kılarlar. Bizim vurucu güçlerimiz bu soyut kesinliği gerçekliğe dönüştürme görevini almışlardır. İlhak edilen toprakların sakinlerini gelişmiş maymun düzeyine indirgeyerek, sömürgecinin onlara yük hayvanı muamelesi yapmasını haklı çıkarmaları için emir verilmiştir. Sömürgeci şiddeti, bu köleleştirilmiş insanları salt durdurmayı amaçlamakla kalmaz, onları insanlıktan çıkarmaya da çalışır. Onların geleneklerini yok etmek, onların dilleri yerine bizim dilimizi yerleştirmek ve kendi kültürümüzü bile vermeden onların kültürünü yerle bir etmek için elden gelen her şey yapılacaktır; yorgunluktan serseme döneceklerdir. (2013, ss. 23-24)

Milyonlarca insanın insani özelliklerinin görmezden gelinmesinin ve hayvanlarla özdeşleştirilmesinin nedenlerini, Sartre açık yüreklilikle ifade eder. Sömürgeci Batı, egemenliği altına aldığı topraklarda işlediği suçların vicdani ve kanuni sorumluluğundan kurtulmak için, Amerikalı ve özellikle de Afrikalı yerlileri hayvansı varlıklar olarak tanımlamış, bu insanların dillerini ve kültürlerini değersizleştirerek onları insanlık çerçevesinin dışında bırakmaya çalışmıştır. Köleleştirilen bu insanların çok kolay bir

şekilde öldürülebilmeleri, gayri-insanileştirme süreci sonucunda gerçekleşmiş ve böylece bu katliamlar toplum vicdanında meşruiyet kazanmıştır.

Gayri-insanileştirme uygulamaları yüzyıllar boyunca farklı biçimlere bürünerek devam etmiştir. Yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda patlak veren güç ve emperyalizm temelli savaşlar öncesinde ve bu savaşlar esnasında gayri-insanileştirme olgusu, gerçekleştirilen eylemlere meşruiyet kazandırma politikalarında etkili bir şekilde kullanılmıştır. Örneğin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında bazı gruplar, kimi zaman öldürülmesi gereken vahşiler veya kendilerini bile yönetemeyen aşağı halklar olarak, kimi zaman da yok edilmesi gereken parazitler ve fareler olarak algılanmışlardır. Diğer insan ve grupların daha az insani özelliklere sahip olarak değil de, tamamen insanlık altı kabul edilen hayvanlar olarak algılanması durumlarında katliam ve soykırımlar gerçekleşir. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudiler, Ruanda'da yaşanan soykırımda Tutsiler, Bosna'da yaşanan soykırımda Bosnalılar yine zararlı haşereler olarak gayri-insanileştirilmişlerdir (Haslam, 2006, s. 253). İnsanlarda korku ve tiksinti hissi uyandıran hayvanların gayri-insanileştirilen insanlar ve grupların tanımlanmasında kullanılması, özellikle soykırım ve katliamlarda kurbanların insan olmadıkları iddiasını doğrulama amacına hizmet etmiştir. Örnekleri çoğaltığımızda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsraililer tarafından toprakları ellerinden alınan Filistinlilerin yanı sıra, Körfez Savaşları ve 2001'de Amerika'da yaşanan terör eylemlerinin ardından askeri müdahalelere maruz kalan Afganistan ve Iraktaki Müslümanlar da barbar ve ilkel olarak tanımlanmalarının ardından bu defa da terörist olarak yaftalanarak gayri-insanileştirilmişlerdir. Tehlikeli bir silah olarak günümüze kadar değişik yöntemlerle kullanılmış olan gayri-insanileştirme, gelecekte de kendine ayrıcalık sağlamak isteyen birtakım grupların hizmetinde farklı biçimlerde kullanılacak gibi görünmektedir.

İki ana bölümden oluşan bu tez çalışmasının birinci bölümünde ilk olarak gayri-insanileştirme olgusunun anlaşılmasında incelenmesi ve araştırılması gereken sosyal kimlik kuramı, 'ben' ve 'öteki' kavramları, ikili karşıtlıklar, ötekileştirme ve Şarkiyatçılık ele alınmıştır. Bu konularla bağlantılı olarak ilk önce gayri-insanileştirmenin insani özellik temelli (attribute-based) olarak incelendiği Leyens ve arkadaşları tarafından kuramsallaştırılan insanların diğer insanları daha az insan olarak gördükleri alt-insanlaştırma kuramı incelenmiştir. Sonrasında hayvansı ve mekanik olmak üzere ikiye ayrılan Haslam'ın ikili gayri-insanileştirme modeli ele alınmıştır. Daha sonra metaforlar

üzerinden gerçekleştirilen metafor temelli (metaphor-based) gayri-insanileştirme modeli ve son olarak insanların kalıpyargı temelli olarak gayri-insanileştirmesinin incelendiği kalıpyargı içerik modeline yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, İngiliz oyun yazarı Caryl Churchill'in Filistin-İsrail³ çatışmasını konu edinen bir oyunu ele alınmaktadır. Churchill'in ilk kez 2009 yılında sahnelenen *Seven Jewish Children* adlı oyunu gayri-insanileştirme ile ilişkili kuramlar ışığında incelenmektedir. Yazarın bu oyunda ortaya koyduğu bakış açısı doğal olarak çağdaş İngiliz tiyatrosunda ortak bir tutumu yansıtmamaktadır. Örneğin, Churchill'in çağdaşı olan oyun yazarı David Hare'in *Via Dolorosa* (1998) ve *Wall* (2009) adlı oyunları da İsrail-Filistin çatışmasını ele almaktadır, ancak Hare'in konuya yaklaşımı son derece tarafsız ve nesneldir.⁴ Churchill'in oyunu ise pek çok eleştirmen tarafından taraflı ve kışkırtıcı olmakla suçlanmış, hatta oyunu bu nedenlerle eleştiren iki farklı oyun yazarı Churchill'e cevaben yeni oyunlar yazmıştır. Bunlardan biri Amerikalı oyun yazarı Israel Horovitz'in *What Strong Fences Make* (2009) adlı oyunu diğeri ise bu çalışmada ele alınan ikinci eser olan Richard Stirling'in *Seven Other Children* adlı oyunudur. Her iki yazar da Churchill'i *Seven Jewish Children*'da İsrail'in bölgede izlediği politikaları eleştirmek adına Yahudiliğe saldırmakla suçlamış, Horovitz bunun "kabul edilemez bir sınırın aşılması" ("US, UK Playwrights Write Separate Responses to 'Seven Jewish Children'," 2009) olarak tanımlamıştır. Eleştirilerin yoğunluğunun sebebi, Churchill'in Batı medyasında çoğu kez görmezden gelinen Filistinlilere uygulanan şiddet ve zulmü açıkça gösterme ve kışkırtma yoluyla konuya dikkat çekme gayreti olarak görülebilir. Churchill gibi politik konulara duyarlı bir oyun yazarının gayri-insanileştirme olgusunu İsrail'in 1948 yılından beri devam eden Filistin toprakları üzerindeki fiili işgaline İsrailliler ve Batılılar tarafından meşruiyet kazandırılması bağlamında işlemesi çağdaş bir tiyatro yazarının bu olayı nasıl değerlendirdiğini ortaya koyması açısından da önemlidir.

³ İkili karşıtlıklarda ikinci terim ötekileştirmeye neden olduğundan dolayı bu tez boyunca ötekileştirmeden kaçınmak adına İsrail-Filistin ya da Filistin-İsrail ikili karşıtlıkları değişimli olarak kullanılacaktır.

⁴ David Hare, Jordan Hoffman'a bahsi geçen oyunlarla ilgili verdiği bir röportajda Filistin-İsrail çatışması hakkında tarafsız olduğunu kendisi de ifade etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

1.1. GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME İLE İLİŞKİLİ KURAMLAR

Gayri-insanileştirme olgusunun incelenip açıklanması yolunda sosyal kimlik kuramının, ben ve öteki ayrıştırmasının ürünü olan ötekileştirme kavramının ve ikili karşıtlıklar kuramının açıklanması gerekir. Bu kavram ve kuramların ayrıştırma ve grup merkezli olmalarından dolayı gayri-insanileştirme olgusu ile yakın ilişkileri vardır; dolayısıyla, gayri-insanileştirme kuramı ile beraber incelenmeleri faydalı gözükmektedir.

1.1.1. Sosyal Kimlik Kuramı

1970’li yıllarda Henri Tajfel ve John C. Turner tarafından geliştirilen sosyal kimlik kuramı, grupları ve gruplar arasındaki ilişkileri inceleyen bir sosyal psikoloji kuramıdır. Turner sosyal kimliği, bireyin önemli değerleri paylaştığı gruplara ait olması sonucunda oluşan kimlik duygusu olarak tanımlarlar (1982, s. 15). İnsanlar ait olduklarını hissettikleri grup üzerinden sosyal kimliklerini oluşturmaya çalışırlar. Sosyal kimlik kuramı gruplar arasındaki ilişkinin yanı sıra insanların grup üyeleri olarak bireysel kimliklerinde, algılamalarında ve yargılamalarında bulunan olası değişikliklerle ilgilenir. Bu kuram, birbiriyle bağlantılı olan sosyal karşılaştırma, sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma ve iç-grup kayırmacılığı gibi temel kavramlar üzerinden açıklanır.

Kendi grubunu diğer gruplarla yaptığı sosyal karşılaştırma (iç-grup/dış-grup) vasıtasıyla tanımlayan ve konumlandıran birey, diğer gruplarla olan farklılık ve benzerlikleri üzerinden sosyal kimliğini oluşturur. Olumlu sosyal kimlik edinmek insanlar için son derece önemlidir ve olumlu sosyal kimlik de sosyal karşılaştırma sonucunda ortaya çıkar. Gruplar bu karşılaştırma neticesinde ortaya çıkan farklılıklarıyla anlam ve değer kazanırlar. Sosyal karşılaştırmaya anlam kazandıran özellikler genellikle ten rengi, güç ve beceri gibi özelliklerdir. Olumlu sosyal kimlik beraberinde yüksek benlik saygısını getirir. Benlik saygılarını yükseltmek ve olumlu sosyal kimlik kazanmak adına sosyal karşılaştırma yapan insanların kendi gruplarını yüceltme, diğer grupları küçümseme yönündeki eğilimleri iç-grup kayırmacılığı olarak tanımlanır. (Doosje & Ellemers, 1997, ss. 257-272). İnsanların kendilerini özdeşleştirdikleri grup vasıtasıyla edindikleri sosyal kimlikler din, dil ve ırk gibi büyük sosyal gruplar üzerinden elde edilir.

Kendilerini ve diğerlerini bu sosyal gruplar üzerinden tanımlayan ve sınıflandıran insanlar kendi gruplarını iç-grup (in-group) diğerlerini ise dış-grup (out-group) olarak ayırıştırır ve sınıflandırır.

İnsanları ve nesneleri ortak özelliklerine göre sınıflandırarak algılamak ve tepki vermek, beynin bilgi yükünü azaltmanın ve bilgi işleme hızını artırmanın en kolay yoludur. Sosyal psikologlar insan belleğinin, etrafında gelişen olayları anlamlandırmak adına bilgi işlemede devamlı olarak en kolay yolları seçtiğine inanırlar (Dönmez, 1992, s. 132). Bu sayede insanlar içinde yaşadıkları dünyayı çok daha kolay algılar ve tanımlarlar.

Sosyal sınıflandırma, insanlar kendi başlarına birer birey olarak değil de bir toplumsal grubun üyesi olarak algılandıklarında ortaya çıkar (Demirtaş-Madran, 2012, s. 133). İnsanların benzer özellikleri üzerinden sınıflandırılarak bireysel özelliklerinin göz ardı edilmesi sosyal sınıflandırmanın temel özelliği olarak sosyal kimliğin oluşmasında belirleyici olur. Sosyal sınıflandırma sonucunda “Bireyler, ‘insanlar’ olarak değil ‘erkekler’, ‘kadınlar’, ‘beyazlar’, ‘Japonlar’ diye adlandırılırlar” (Demirtaş-Madran, 2012, s. 133). Grupların sınıflandırılmasında temel alınan ortak özellikler sınıflandırmanın bir sonucu olarak abartılır ve bu durum grupların olduklarından ya daha iyi ya da olduklarından daha kötü olarak algılanmalarına neden olur. Ortak özelliklerin abartılması ve aşırı genellemelerde bulunulması aynı zamanda kalıpyargı oluşturmının özelliklerinden sayılmaktadır.

Sosyal kimlik kuramında sosyal sınıflandırma sonucunda ortaya çıkan ve gayri-insanileştirme kuramı için önemli olan diğer bir kavram ‘kalıpyargı’dır(stereotype). Kalıpyargı pek çok konu hakkında yapılan genellemeler olarak tanımlanır (Kanahara, 2006, s. 306). Bir çeşit genelleme olarak tanımlanan kalıpyargı, insanların inanç ve beklentilerin tümüdür. İnsanlar diğer gruplarla beraber kendini ve kendi grup üyelerini de aşırı genelleme yaparak kalıpyargılaşma yoluna giderler. İnsanlar sosyal bir gruba girdiklerinde grubun sahip olduğunu düşündükleri kimliği benimserler (Wetherell, 1996, s. 65). Dâhil oldukları gruba ait olduğunu düşündükleri özellikleri kendilerinde bulma eğilimi onların kendilerini ve diğer grupları kalıpyargılar yoluyla değerlendirmelerine neden olur. Örneğin, Arapların ve Müslümanların terörist olarak, İrlandalıların alkol düşkün ve İskoçların ise pinti gibi algılanması kalıpyargı niteliğindedir.

Sosyal kimlik kuramı çerçevesinde ele alınan bu konular gayri-insanileştirme kuramının araştırma sahası içinde yer almaktadır. Sosyal kimlik kuramının gruplarla ilgili

olması ve bu gruplar arasındaki ilişkiyi inceliyor olması gayri-insanileştirme kuramının dış-gruplar üzerindeki uygulamalarının anlaşılmasında faydalı olacaktır.

1.1.2. İkili Karşıtlıklar ve Ötekileştirme

Farklılıklar ve sınıflandırmalar üzerinden ortaya çıkan ben ve öteki olgusu, gayri-insanileştirme uygulamalarında iç-grup ve dış-grup kavramlarının temelinde yer alır. Bu anlamda, ben ve öteki kavramları gayri-insanileştirmenin ortaya çıkmasında etkilidir. Birey kendisini tanımlayıp konumlandığı yere göre kendini ben farklı olanları öteki olarak adlandırmıştır. Sosyal sınıflar ve gruplara dâhil olarak kimlikler edinen insan, bu kimlikler vasıtasıyla ortak değerleri paylaştığı grupları ‘biz’, dışarıda kalanları ise ‘ötekiler’ olarak sınıflandırmıştır. Bu açıdan bakıldığında, sosyal sınıflar insanların kim oldukları, diğerleri tarafından nasıl algılanmak istedikleri ve hangi gruplara ait oldukları hakkındaki fikirlerini şekillendirir.

Ben ve öteki kavramı tarih boyunca Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, Jacques Lacan, Alexandre Kojève, Martin Buber, Emmanuel Levinas ve Michel Foucault gibi düşünürler tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Örneğin, Stuart Hall biz ve öteki ilişkisinin birbirini tamamlayan ve biçimlendiren bir ilişki olduğunu ifade eder (1998, s. 41). Ben veya biz ancak dışarıda kalan yani öteki yoluyla bir kimlik edinir ve kendisini tanımlar. Hegel’in efendi-köle diyalektiğinin temelinde de yine ben ve öteki olgusu yer alır. Hegel ben ya da bilinci şöyle tanımlar: “Özbilinç, bir başkası için kendinde ve kendi için olduğunda ve olması yoluyla kendinde ve kendi içindir; eş deyişle, ancak tanınan bir şey olarak vardır” (2011, s. 122). Burada bilincin ancak bir başka bilinç tarafından tanınması ile var olabileceği ve kendini tanımlayabileceği vurgulanmaktadır. Avrupa’da etnosentrik⁵ düşüncenin ortaya çıkardığı ben yüzyıllar boyunca ötekini dinsel ve ırksal temeller üzerinden oluşturmuştur. Kendini Hristiyan ve beyaz olmayan ‘ötekiler’ üzerinden tanımlamaya ve kimlik edinmeye çalışan Avrupalılar ötekini böylece köle olarak tanımlamış, kendini ise kölenin varlığı karşısında efendi olarak konumlandırmıştır.

Yirminci yüzyılın en önemli ahlak filozofu, kimi zaman da ötekinin filozofu olarak tanınan Emmanuel Levinas ahlakı bir olgu olmaktan çıkarmış ve öteki ile yaşanan bir ilişki haline getirmiştir. Levinas’a göre öteki, bize benzeyen ve kendisine karşı

⁵ Etnosentrik düşünce, kendi kültürünün temel alınarak diğer kültürlerin kendi kültürü bakımından değerlendirilmesi olarak tanımlanmıştır.

sorumluluk duymamız gereken insandır. Onun “ben, dünyada başkalarıyla ilişki içinde var olur” (2004, s. 224) tespiti yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Ben ile öteki arasındaki bu ilişki ve diyalog hem ben ve ötekinin varlığının hem de benin kimlik kazanmasının ve devam ettirmesinin teminatıdır. Var olmaları birbirine bağlı olan ben ve öteki aynı zamanda birbirinin yerine geçebilir, çünkü her ben aynı zamanda bir öteki, her öteki de bir bendir.

Levinas en önemli eserlerinden biri olan *Bütünlük ve Sonsuzluk*’ta öteki ile yakın bir ilişki içinde olmak gerekliliğini yüz yüze gelmek olgusu ile açıklar. Öteki ancak yüz yüze gelindiğinde tanınabilir ve anlaşılabilir bir kişidir, bir isim değildir. İkinci Dünya Savaşı’nda ailesinin büyük çoğunluğunu kaybeden Levinas, Yahudilerin ve katliama maruz kalan tüm insanların yaşadıklarının nedenini ötekinin yüzünü görememek, onunla iletişime geçememek olarak açıklar. Levinas yüz yüze gelmenin ve karşıdakini görmenin insanın kendisi ile eş ya da benzer olanı bulma ve öldürmekten alıkoyma sürecini şöyle açıklar: “Aksine görme bir uygunluk arayışıdır. O, varlığı mükemmel bir şekilde özümseyendir. Oysa yüzle ilişki tamamen etiktir. Yüz öldürülemezdir; hiç değilse ‘asla öldürmeyeceksin’ anlamını verendir” (1985, s. 87). Levinas, yüz yüze gelerek kendi gibi olanı bulmanın, ötekini tanıma ve anlama olduğunu ve kendi ile özümseyip özdeşleştirdiği yüzün öldürülemeyeceğini ya da en azından öldürmeyeceksin anlamını verdiğini ifade eder. Bu bağlamda Levinas, yüz yüze gelme ve birbiri ile karşılıklı ilişkide bulunmanın olumlu ve tedavi edici etkisi olduğuna inanır.

Ancak Levinas’ın, ötekinin yüzü, ahlak ve sorumluluk üzerine kurduğu felsefesi İsrail’in Filistinlileri ötekileştiren ve gayri-insanileştiren eylemleri karşısında takındığı tutumla büyük bir yıkıma uğrar. 16 Eylül 1982 tarihinde İsrail’in denetiminde Sabra ve Şatilla kamplarında Falanjistler⁶ tarafından gerçekleştirilen katliamda kadınların ve çocukların çoğunlukta olduğu binlerce Filistinli öldürülmüştür. Birleşmiş Milletlerin 16 Aralık 1982’de soykırım olarak onayladığı katliamın ardından yapılan bir söyleşide Levinas’a Filistinlilerin öteki olup olmadığına dair bir soru yöneltilir. O, bu soruya şu şekilde cevap verir: “Öteki tanımım tamamen farklıdır. Öteki, akraba olması zorunlu olmayan ancak akraba olabilecek olan komşudur. Bu anlamıyla eğer öteki içinsiniz komşunuz içinsinizdir. Fakat komşunuz, öteki komşuya saldırıyor veya haksızca davranıyorsa ne yapabilirsiniz ki?” (2004, s. 153). Ötekinin filozofu olarak tanınan Levinas’ın öteki tanımında öteki olarak yalnızca Yahudileri kabul eden Filistinlileri ise

⁶ Lübnan’da yaşayan Hristiyan faşist grup.

ötekileştiren tutumu, bugün Batı'nın ve İsrail'in Filistin'i görmezden gelen ve Filistinlileri ötekileştiren politikalarının anlaşılmasında önemlidir.

İnsanın kendini tanıma ve sosyal kimlik edinme sürecinde ötekinin etkisini Buber şöyle özetler: “Hayatımızı karşımızdaki kişiyle fark ederiz” (2003, s. 6). İnsanın kendini tanıması ya da Hegel'in belirttiği gibi öz bilinci bulması için ötekine ihtiyacı vardır. Çünkü “ben olmak için bir ‘sen’e/ötekine gerek vardır” (Buber, 1958, s. 54). Kendi bilincine varmış olan insan hem kendinin hem de kendi olmayanın farkında olandır. Birinin yokluğunda ötekinin bir anlamının ve değerinin olmadığı bir ilişkiden ibaret olan ben ve öteki karşıtlığında, çoğu zaman öteki değersizleştirilmiş ve bu değersizleştirme çalışmaları meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Gayri-insanileştirme uygulamaları ile ötekinin çektiği acı gerekçelendirilmeye ve makul gösterilmeye çalışılmıştır.

Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss 1900'lü yıllarda ortaya koyduğu ikili karşıtlıklar (binary opposition) kuramı ile insan zihninin çevresindeki her şeyi zıddı üzerinden tanımladığını öne sürmüştür. Mutlak iki yapıdan oluşan ikili karşıtlık kuramında bir yapı diğer yapı olmadan var olamaz. İkili karşıtlık temeli üzerinden Lévi-Strauss, mitlerin ve kültürlerin birbirlerini tanımlarken kendilerinden farklı olanları medeni-ilkel ve gelişmiş-gelişmemiş gibi karşıtlıklar düzleminde değerlendirdiklerini ifade etmiştir (1994, ss. 12-13). Kültürlerin kendilerine benzemeyen kültürler aracılığıyla yaptıkları kendilerine ve öteki kültürlerle yönelik tanımlamalar, sonunda ötekilerin aşağılanmalarına ve hatta insan olarak görülmeyp öldürülmelerine neden olmuştur. İkili karşıtlıklar yoluyla kendilerini insan olarak tanımlayan kimi toplumlar için diğerlerinin hayvan olarak tanımlanması çok da şaşırtıcı olmamıştır. Barbar ifadesi, Antik Yunan kültüründen Batı kültürüne geçmiş ve sonrasında hayvansı yaşam biçimini çağrıştıran yaban deyimiiyle aynı anlamda kullanılmıştır (Lévi-Strauss, 1994, ss. 12-13). Diğer toplumların insani yaşam biçimine sahip olmadıklarını vurgulayan sözcüklerle ifade edilmeleri, sonrasında onların hayvansı varlıklar olduğu düşüncesinin oluşmasında yardımcı olmuştur. Gayri-insanileştirme kuramının açıklanmasında da insanların ve toplumların diğerlerini algılama biçimleri ve onları hayvansı varlıklarla özdeşleştirmeleri önem taşır.

İnsanın kendini ve çevresini zıtlıklar üzerinden algıladığını ve kimlik edinim sürecinde bu ikili zıtlıklardan faydalandığını ifade eden Polonyalı sosyolog ve düşünür Zygmunt Bauman, bu algının ötekileştirmeye nasıl dönüştüğünü şöyle açıklar: “Anormallik normun ötekisidir, yasalardan sapma yasalara uymanın, hastalık sağlığını,

barbarlık medeniyetin, hayvan insanın, kadın erkeğin, yabancı yerlinin, düşman dostun, ‘onlar’ ‘biz’in, delilik aklın, dışarıdan gelen devlet tebaasının, alaylı uzmanın ötekisidir” (1991, s. 14). İkili karşıtlıklar üzerinden oluşturulan ben ve öteki örneklerinin ifade ettikleri anlamlar ve birbirlerine göre sıraları ve konumları toplumsal bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Aşağılanma, bastırılma ve sürülme gibi etkilerin ikinciye bir kural çerçevesinde yüklenmesi, taraflar arasında bir eşitliğin olmadığını ve ikincinin daima savunma durumunda bırakıldığını gösterir. Erkeğin kadın üzerindeki baskısı, barbarlığın medeniyet karşısında aşağılanması ve anormalin toplum dışına itilmesi bu ikili karşıtlıkların toplum tarafından nasıl algılanıp uygulandığını gösterir. Eşitliğin olmadığı bu karşıtlıkta öteki, aşağılanma, baskı ve dışlanmalarla ötekileştirilmeye maruz kalmıştır. Ötekini baskılamaya ve değersizleştirmeye çalışan bir yaklaşımın oluşmasında temel alınan ikili karşıtlıklar insanlık tarihinde hâkimiyet ve güç temelli ötekileştirme politikaların devam ettirilmesinde etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Ötekileştirme sürecini başlatan kimlik olgusunun inşasıdır. Benlik “var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güvence altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür” (Connolly, 1995, s. 94). Ötekinin varlığı vasıtasıyla kendini tanımlayan ve kimlik edinen ben için bu kimliği ötekine kabul ettirme ve teminat altına alma ihtiyacı hissedildiğinde ötekileştirme ortaya çıkar. Irk, din, cinsiyet ve etnik köken gibi bir takım sosyal sınıflar üzerinden ayrıştırılan insanlar yine bu sosyal sınıflar üzerinden sosyal kimlikler edinirler. Farklılıklar üzerinden edinilen kimliklerin onaylanması ve devam ettirilebilmesi yolunda bu farklılıklar keskinleştirilerek ötekiliğe dönüştürülür.

Ben ve öteki kuramına katkıda bulunan bir diğer filozof Jacques Lacan, öteki ve ötekileştirme kavramlarını büyük ve küçük ilk harfle yazılan öteki kelimeleri üzerinden açıklamıştır. Ona göre, küçük harfle başlayan öteki kelimesi benin denk ve eşit benzeriyken büyük harfle başlayan Öteki ötekileştirmeyi temsil eder. Ben ve ötekini birbirine eşit iki konum olarak tanımlayan Lacan için ben ve öteki birbirlerinin yerine geçebilen ve aynı zamanda ikisini de içeren kavramlar olarak küçük yazılan baş harfle denkliliği ifade eder. Ancak büyük harfle başlayan Öteki farklılığı ile ayrıştırılır ve ötekilik kavramını ifade eder. Benin, öteki üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyet ötekinin benin muhatabı olma statüsünü elinden alır ve ötekini bir nesneye dönüştürür; bu durum ben ve öteki arasındaki ilişkiyi yok eder. Şahin Efil’in ötekileştirme tanımı bu durumu açıklar niteliktedir:

Ne var ki, ötekileştirme, bir anlamda gerilim, kaygı, baskı, kaos, savaş, katliam, etnik ayrımcılık, nesneleştirmek, yok etme ve yok saymadır. Ötekileştirme, benin ötekini veya ötekinin beni toplum nezdinde itibarsızlaştırmak için yaptığı her türlü olumsuz eylemi kapsar. Ötekileştirme, benin ötekini muhatap almaması veya onu bir nesne olarak görmesi demektir. Ötekileştirme, diyalogun monoloğa dönüşmesi, benin veya ötekinin kendini merkeze koyarak diğerinin varlığını sarsması, hak ve özgürlüğünü hiçe sayması ve hayatını tehdit etmesidir. (2016, s. 63)

Ötekileştirme, benin öteki üzerinde hâkimiyet kurmak adına kimi zaman baskı, kimi zamansa şiddet ve katliamlara maruz bırakma eylemlerinin bütünüdür. Ötekileştirme eylemleri gayri-insanileştirme uygulamaları ile her zaman yan yana olmuştur. İnsani özelliklerin görmezden gelinmesi ve insanların değersizleştirilmeleri ötekini ortaya çıkarmış ve çoğu zaman katliam ve soykırımlara sebebiyet vermiştir. Ötekinin tehdit olarak algılanmasıyla ortaya çıkan ötekileştirme olgusunu Ahmet Cevizci şöyle tanımlar:

Öteki, kişinin kendi varlığı ve kültürü için bir tehdit ya da düşman olarak algılanmaya başlandığı zaman ağır bir problem haline gelir. Bir kimse, kendi kimliğini, kültürünü, dinini meşrulaştırmak ve öne çıkarmak amacıyla ötekini değersizleştirme, kendisinden değersiz bulma noktasına geldiğinde gayri ahlaki ve hastalıklı bir şey olup çıkar. (2001, s. 339)

Ötekinin varlığının ve kültürünün tehdit olarak algılanmasının, ötekileştirmeyi ortaya çıkarması, kişiler ve toplumlar arasındaki ilişkiyi yok eder. Sosyal kimlik kuramında da ifade edildiği gibi iç-grup kayırmacılığı ile grupların kendi kimliklerini, kültürlerini ve dinlerini öne çıkarma eğilimleri, ötekilere yönelik değersizleştirme eylemlerinin meydana çıkmasına neden olmuştur.

Tarihte pek çok örneğine rastlanılan değersizleştirme eylemleri ötekileştirmeyi ve gayri-insanileştirmeyi de beraberinde getirmiştir. Tarih boyunca çoğunlukla din, kültür ve ırk temelli olarak yapılan ötekileştirmeler, Hristiyanlık-Müslümanlık, beyaz ırk-siyah ırk ötekileştirmelerinde şiddet ve katliamları beraberinde getirmiştir. Edward W. Said en önemli ötekileştirme örneklerinden biri olan Batı'nın Doğu'yu ötekileştirmesini *Şarkiyatçılık* (1978) isimli eserinde ele alır. Kendini Doğu aracılığıyla tanımlayan Batı, şarkiyatçı bakış açısı ile yüzyıllar boyunca Doğu'yu ötekileştirmiştir. Avrupa kültürünü ve Hristiyanlığı öne çıkaran Batı, kültürünü ve dinini meşru kılmak adına diğer kültürleri ve dinleri değersizleştirme çabasında olmuş özellikle Doğu kültürü ve İslamiyet bu çabaların hedefinde yer almıştır.

1.1.3. Şarkiyatçılık

Edward W. Said'in, *Şarkiyatçılık* isimli eserinde belirttiği üzere Şark imgesini oluşturan etmenler başlangıçta uzaktakine duyulan merak ve korku üzerinden gezginler ve tacirler tarafından ortaya konulmuştu. İslamiyet'in ortaya çıkmasının ardından Batı ile Doğu arasında dinsel temelli savaşlar ve çatışmalardan meydana gelen ve çoğu zaman hikâyelerin gölgesinde, gerçeklikten uzak klişelerden meydana gelen bir Şark imgesi oluşmuştur. Batı'nın Doğu üzerinde tesis etmeye çalıştığı çözümleme ve hâkimiyet çabaları zaman içinde oluşan Şark'a dair belgeler bütününden sistemli ve düzenli bir bilimsel disiplin olan Şarkiyatçılığı ortaya çıkarmıştır. Şark'a yönelik yapılan tüm bu çalışmaların bir amacı vardır ve Batı, Şark'ı bu amaçlar doğrultusunda biçimlendirmeye çalışır. Said Şarkiyatçının gözünden Şark'ı şöyle tanımlar; "Şarkiyatçının Şark'ı, Şark'ın kendisi değil Şarklaştırılmış Şarktır" (1999, s. 114). Şark Batı'nın yarattığı edilgen bir nesnedir ve bu imgenin gerçek Şark'la bağlantısı pek azdır. Avrupalılar böylece bir Şark ve Şarklı imgesi oluşturmuşlar ve değişmesine asla izin vermemişlerdir. Said, Şark'ın Avrupa için ifade ettiği anlamları şöyle sıralar:

Şark Avrupa'nın sadece komşusu değildir; Avrupa'nın en büyük, en zengin, en eski sömürgelerinin mekânı, uygarlıkları ile dillerinin kaynağı, kültürel rakibi, en derin, en sık yinelenen Öteki imgelerinden biridir. Ayrıca Şark, onun karşıt imgesi, düşüncesi, kimliği, deneyimi olarak Avrupa'nın (ya da Batı'nın) tanımlanmasına yardımcı olmuştur. (1999, s. 11)

Batı'nın karşıt imgesi ve kültürel rakibi olarak Şark ve Şarklı kimliği, Antik Yunanların da kendilerinden olmayanlar için kullandıkları 'barbar' kelimesi ile özdeşleştirilmiştir. Böylelikle medeni ve gelişmiş olduğu iddiasıyla yola çıkan Batı, kendi kimliğini 'barbar' ve 'ilkel' Şark üzerinden tanımlamıştır.

Orta Çağ'dan beri Doğu'yu karşıtlıklar ve genellemeler üzerinden tanımlamaya ve şekillendirmeye çalışan Batı, ben ve öteki karşıtlığından hareketle kendini merkeze yerleştirerek ve Doğu kültür ve medeniyetleri üzerinden başlattığı şarkiyatçı çalışmalar sonucunda kendi Şark'ını oluşturmuştur. Ben ve öteki karşıtlığında dil, din, ırk ve kültürler üzerinden ötekine üstünlüğünü ispat etmek isteyen Batı'nın, Şark'a her alanda yüklenen olumsuzluklarla onu nasıl istila etmeye çalıştığını Said şöyle açıklar:

Diller, ırklar, tipler, renkler, zihniyetler türünden her kategori, yansız bir belirleme olmadığı gibi, değerlendirmeye dayalı yorumlar da içerir. Bu kategorilerin temelinde, sabit çift terimli 'bizimki/onlarınki' karşıtlığı vardır; ilki ikincisini ('onlarınki', salt 'bizimki'nin bir işlevi haline gelesiyse) istila eder hep. Bu karşıtlık

sadece antropolojiyle, dilbilimle, tarihle değil, Darwinci hayatta kalma ve doğal ayıklanma tezleriyle de -aynı derecede belirleyici olmak üzere- yüksek kültür hümanizminin retorikleriyle de pekiştirilmişti şüphesiz. (1999, ss. 239-240)

Sosyal sınıflandırma üzerinden yapılan ikili karşıtlık temelli belirleme ve değerlendirmeler sonucunda ‘bizimki’nin ‘onların’ki üzerindeki tartışılmaz üstünlüğü ve değeri ispat edilmeye çalışılır. Tüm bilim dalları, bizimkinin dil, din, ırk, kültür ve diğer tüm alanlardaki üstünlüğünü pekiştirmesi ve onlarınkini istila etmesi için etkili bir şekilde kullanılır.

Tarih Felsefesi isimli eserinde Hegel, Batı’nın en büyük ötekisi olan Doğu’yu nasıl değersizleştirdiğini gözler önüne serer. Hegel Doğuluların kendi bilincine varamamış ilkel varlıklar olarak özgür olmayı bilmedikleri için özgür olamayacaklarını ifade eder (2006, s. 21). Doğulular, bilişsel ve kültürel yetilerinin eksik görülmesi nedeniyle kendi bilincine ya da öz bilincine varamayan insanlar olarak kabul edilmiştir. Bu kabulden yola çıkan Batılılar, Doğuluların kendini tanımlayamayan ve yönetemeyen insanlar olarak özgür olamayacaklarını ifade eden ırkçı ve sömürgeci bir söylem ortaya çıkarmışlardır. Benin ötekini muhatap almayan istilacı ve yok sayan anlayışı, kolonyal dönemde Batı’nın en önemli silahı olmuştur.

1.1.4. Gayri-İnsanileştirme Çeşitleri

1.1.4.1. Alt-İnsanlaştırma

Gayri-insanileştirme üzerine yapılan çalışmalar genellikle iki önemli özellik üzerine temellendirilmişlerdir. Bu araştırmalar, “ya diğerlerinin insani özelliklerini inkâr etme ya da diğerlerini insan olmayanlara benzetme üzerine odaklanmıştır” (Loughnan vd., 2007, s. 747). Alt-insanlaştırma ve ikili gayri-insanileştirme modelleri insani özellik temelli gayri-insanileştirme çeşitleridir. Leyens ve arkadaşları tarafından geliştirilen alt-insanlaştırma, insanların kendi iç-gruplarını tamamen insan ve dış-grup üyelerini ise daha az insan ve daha fazla hayvansı varlıklar olarak gördükleri bir yöntemdir (2007, ss. 139-172). Alt-insanlaştırma, kimi zaman farklı bir kuram olarak düşünülse de bu çalışmada gayri-insanileştirme ile olan temel ortak özelliklerinden dolayı gayri-insanileştirme başlığı altında incelenecektir. Leyens ve arkadaşları gayri-insanileştirme ve alt-insanlaştırmının komşu kavramlar olarak birbirine çok yakın olduğunu ifade eder (2007, s. 150). Alt-insanlaştırma ve gayri-insanileştirme dış-grupların daha az insan olarak

algılanması temelinde birbirine çok yakın kuramlar olarak tanımlanmıştır. Leyens ve arkadaşlarının bu görüşlerinin aksine Haslam, alt-insanlaştırmayı gayri-insanileştirmenin bir türü olarak kabul etmiştir (2006, s. 255). Alt-insanlaştırma ve gayri-insanileştirmenin arasındaki küçük farklılıklara rağmen alt-insanlaştırmının ayrı bir kuram olarak değil, gayri-insanileştirmenin bir çeşidi olarak tanımlanmasında temel benzerlikler etkili olmuştur.

Leyens ve arkadaşları tarafından insanlık kavramını tanımlamak için yapılan bir çalışmada zekâ, dil ve duygular, insanı hayvanlardan ayıran özellikler olarak ortaya çıkmıştır (2000, ss. 186-197). Sınırlı bir zekâyâ sahip olan hayvanların konuşma yeteneğinden ve bazı duygulardan yoksun olması insanlarla hayvanlar arasındaki sınırın net bir şekilde çizilmesine neden olmuştur. İç-grup üyeleri ile dış-gruplar arasında ortaya çıkan gayri-insanileştirme, Leyens ve arkadaşları tarafından alt-insanlaştırma olarak tanımlanmıştır. Günlük yaşamda çok yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkan alt-insanlaştırma, gruplar arasında çatışma ve görünür bir düşmanlık olmasa da iç-grubun dış-grubu daha az insani özelliklere sahip olarak görmesine neden olur. İç-grup ve dış-grup üyelerine atfedilen duygular bu kuramın oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir.

Leyens ve arkadaşları, insanlardaki duyguları ‘birincil’ ve ‘ikincil’ duygular olmak üzere ikiye ayırmışlardır. İkincil duyguları keder, takdir, sevgi, hayal kırıklığı, küçümseme ve kibir gibi duygular olarak tanımlayıp, onları insana özgü duygular olarak isimlendirmişlerdir. Birincil duygular ise öfke, şaşkınlık, korku ve haz gibi hayvanlar tarafından da tecrübe edilen duygular olarak tanımlanmıştır (Leyens vd., 2000, s. 189). İnsanı tanımlayan duyguların birincil ve ikincil duygular olmak üzere ikiye ayrılması, insana özgü olan duyguları ve hayvanlarla paylaşılan ortak duyguları net bir şekilde ayırtmıştır. Leyens ve arkadaşları, insanların ikincil duyguları iç-gruba birincil duyguları ise dış-gruba atfetme eğiliminde olduklarını öne sürmüşlerdir (2001, ss. 395-411). İkincil duyguların yalnızca insana özgü olması kendini diğerlerinden üstün görme eğiliminde olan insanın bu duyguları kendi iç-grubuna atfetmesine neden olmuştur. Hayvanlarla paylaşılan ortak duyguların ise hissedilen bu ayrıcalık ve üstünlüğe tezat olması bu duyguların dış-grup ile ilişkilendirilmesinin sebebidir.

İkincil duygular pozitif ve negatif duygular olarak ikiye ayrılır. İkincil duyguları kendilerine atfeden iç-grup üyeleri yalnızca pozitif olanları değil, negatif olan ikincil duyguları da dış-gruptan daha çok kendilerine atfetmişlerdir (Leyens vd., 2007, s. 146). Bu durum ise kibir gibi negatif ikincil duyguların iç-grup tarafından onay görmesine

neden olur. Yalnızca insana ait bir özellik olarak kibir her ne kadar negatif türden bir ikincil duygu olsa da bu duyguya sahip olma hakkı hayvansı bir varlığa değil de üstün bir varlık olan insana yakıştırılır. Kibirli olma hakkı aklı, zekâsı ve yüksek kültürü ile pek çok coğrafi bölgeyi sömüren ve insanları köleleştiren efendiye yakışan bir duygu olmuş, gayri-insanileştirilenlere uygun bulunmamıştır.

Alt-insanlaştırmada birincil duygular üzerinden alt-insanlaştırmaya maruz kalan dış-grupların insanlığı tamamen reddedilmez. Hayvanlarla paylaşılan birincil duyguların dış-gruplara atfedilmesi ile bu gruplar daha az insan olarak algılanmışlardır. Alt-insanlaştırmanın açık bir şekilde yapılmaması çatışma ve düşmanlığın ortaya çıkmasına engel olsa dahi bu durum en az baskı, şiddet ve öldürme eylemleriyle sonuçlanan diğer gayri-insanileştirme çeşitleri kadar tehlikelidir.

Tarihsel süreçte farklı şekillerde ve zamanlarda ortaya çıkan gayri-insanileştirmenin ilk örnekleri Antik Çağ'da ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapılar içerisinde kendini konumlandırmaya ve tanımlamaya çalışan insan, tarihte iz bırakan ve günümüz medeniyetlerinin temelini oluşturan uygarlıklar kurmuştur. Bu medeniyetler arasında en önemlilerinden ikisi olan Antik Yunan ve Roma İmparatorluklarının günümüz Batı medeniyeti üzerinde büyük etkisi vardır. Yunan Uygarlığı, Yunan anne ve babadan doğan ve ekonomik gücü olan hür erkeklerin Yunan vatandaşı olarak kabul edildiği toplumsal bir yapıya sahipti. Antik Yunan'da azınlığı oluşturan Yunan vatandaşlarının geniş hak ve hürriyetlere sahip olduğu bu yapıda, halk meclisinde oy verme ve yönetime katılma hakkının yalnızca Yunan vatandaşlara verilmesi, toplumun büyük bir bölümünü oluşturan köleler ve metoikosların⁷ katılmadığı sınırlı bir demokratik yönetim sistemini ortaya çıkarmıştır. Kölelerin açık bir şekilde gayri-insanileştirildiği ve tüm insani özelliklerinden soyutlanarak hayvansı varlıklar olarak kabul edildiği Antik Yunan'da, Yunan vatandaşı olmayan tüm yabancılar da 'barbar' olarak nitelendirilmiştir. Toplumsal hayat içerisinde nitelikli işlerde çalışan metoikoslar, toplumun bir parçası olarak kabul edilmelerine karşın oy hakkına sahip olmamışlardır. Daha az insani özellikler taşıdığına inanılan metoikoslar Yunan vatandaşı kabul edilmeyerek ve oy kullanma hakkı verilmeyerek alt-insanlaştırılmışlardır.

⁷ Metoikoslar Antik Yunan'da yaşayan Yunan vatandaşı olmayan yabancılar ve azat edilmiş kölelere verilen isimdir.

Pek çok alt-insanlaştırma olayının yaşandığı günümüz toplumlarında, çatışma alt-insanlaştırmanın ortaya çıkmasında gerekli bir şart değildir. Leyens ve arkadaşları bunu net bir şekilde ifade etmiştir:

Çatışma alt-insanlaştırma oluşumu için kesinlikle gerekli bir şart değildir. Bununla birlikte, hafif bir çatışma alt-insanlaştırma olasılığını artırabilir... Alt-insanlaştırmanın ortaya çıkması için çatışmanın gerekli olmadığı gerçeği alt-insanlaştırmayı özellikle zararlı bir olgu haline getirir. Sadece yaygın olması değil, aynı zamanda tespit edilmesi de zor olacaktır. (2007, s. 151)

Grupların alt-insanlaştırılmalarında savaş, çatışma ve düşmanlık gerekli şartlar olmadığı için alt-insanlaştırma her zaman şiddet ve katliamlarla başlamaz ve sonuçlanmaz. Ancak çatışma ve düşmanlık olmadan da ortaya çıkabilen bu psikolojik olgunun yaygın ve anlaşılmasının güç olması onu daha da tehlikeli bir olgu olarak karşımıza çıkarır.

Görünür bir düşmanlık ve çatışmanın olmadığı durumlarda alt-insanlaştırmayı tanımlamak ve bunu iç-gruplara kabul ettirmek güçleşir. Çoğu zaman iç-gruplar dış-grupları alt-insanlaştırdıklarının farkında dahi olmazlar. Leyens ve arkadaşları bu durumu şöyle özetler: “İnsanlar iç-gruplarını tamamen insan olarak görmelerine karşın dış-grupları daha az insan veya daha çok hayvan olarak algıladıklarının pek farkında değillerdir” (2007, s. 150). Örtük bir yapıya sahip olan alt-insanlaştırma, iç-grup üyeleri tarafından fark edilemediği için bu olguyu ortaya çıkaran davranışların telafisi ve düzeltilmesi de mümkün olmaz. Günlük hayat içerisinde açık bir şekilde yapılmasa da insanların ve toplumların ayrıştırılmasında bölücü ve yıkıcı etkilere neden olabilecek bu olgu, gruplar arasındaki uyumlu ilişkiyi yok edebilir. Leyens ve arkadaşları günlük hayatta kendini gösteren alt-insanlaştırmayı açık bir şekilde örneklemişlerdir:

1990’ların ortasında, Ruanda’da 10 Belçika askeri öldü. Haftalarca, aylarca, hatta yıllarca, Belçika televizyonu aileler ile görüşerek, trajik olayın gerçekleştiği yerlere giderek, farklı yıldönümlerine katılarak, anıtların etrafında kutlama yaparak ve diğer benzer faaliyetlerde bulunarak saatlerce program yaptı. Bu askerler 1994 yılında BM kuvvetlerinin bir parçasıydı ve Ruanda’daki soykırım sırasında öldürülmüşlerdi. Belçika televizyonu bu soykırımı da haber yaptı, ancak bu iki olayı ele alan yayınların saati göz önüne alındığında, Ruanda soykırımı haberleri askerlerin öldürülmesiyle ilgili yayınların saatiyle karşılaştırılamayacak düzeydeydi. Görülen o ki, Belçikalılar için 10 Belçikalı asker bir milyondan fazla Afrikalıdan daha değerliydi. (2007, s. 140)

Belçika’da yaşanan ve temelinde çatışma olmayan bu olayda Belçikalılar, on Belçika askeri için gözyaşı döküp yas tutarken bir milyondan fazla Afrikalının bir soykırıma kurban gitmesi on Belçika askerinin öldürülmesi kadar yankı bulmamış ve üzüntü

yaratmamıştır. Alt-insanlaştırmının açık bir örneği olan bu olay, Afrikalıların Belçikalılar kadar değerli kabul edilmediklerinin açık bir göstergesi olmuştur.

1.1.5. Haslam'ın İkili Gayri-İnsanileştirme Modeli

Nick Haslam tarafından geliştirilen gayri-insanileştirmenin bu modelinde gayri-insanileştirme, hayvansı gayri-insanileştirme (animalistic dehumanization) ve mekanik gayri-insanileştirme (mechanic dehumanization) olarak ikiye ayrılmıştır (2007, ss. 413-414). İnsanın hayvanlarla ve cansız nesnelerle paylaştığı benzer ve farklı özellikler, gayri-insanileştirmenin bu iki formunun incelenmesinde temel alınmıştır. Haslam tıpkı Leyens ve arkadaşları gibi insani özellikleri tanımlamış, insanın diğer canlı ve cansız varlıklarla olan benzerlik ve farklılıklarını incelemiştir.

İnsanın tanımlanması yolunda iki özelliği ön plana çıkaran Haslam'ın, 'insanın benzersizliği' (uniquely human traits) ve 'insan doğası' (human nature) olarak adlandırdığı özellikler Leyens'in birincil ve ikincil duyguları ile benzerlik gösterir (Cortes vd., 2005, s. 244). İnsanın benzersizliği özellik olarak Leyens'in ikincil duygular olarak adlandırdığı insani duygularla, insan doğasına ait özellikler ise birincil duygular ile benzeşmektedir. Haslam ve arkadaşları insanın benzersiz özelliklerini medeniyet, nezaket ve akılsallık olarak, insan doğasına ait olan özellikleri ise duygusallık, sıcaklık ve canlılık olarak tanımlamıştır (2005, s. 949). Haslam ve arkadaşları hayvansı ve mekanik gayri-insanileştirmeyi şöyle açıklamışlardır:

Gayri-insanileştirmenin açık olmadığı diğer durumlarda, insanlar açıkça veya dolaylı olarak hayvanlara benzetilir; biz bunu 'hayvansal gayri-insanileştirme' olarak isimlendirdik... İnsan doğasının atfedilmediği insanlar ise makinelere, otomatlara veya hayvanlardan ziyade nesnelere benzetilir ve gayri-insanileştirmenin bu formu 'mekanik' gayri-insanileştirme olarak adlandırılır. (Haslam vd., 2007, ss. 413-414)

İnsanın benzersiz özelliklerinin yok sayılması durumunda hayvansı, insan doğasına ait özelliklerin yok sayılması durumunda ise mekanik gayri-insanileştirme ortaya çıkmaktadır. İnsanın benzersiz özellikleri insani hayvanlardan ayırırken insanın doğasına ait olan özellikler onu robot benzeri cansız varlıklardan ayırmaktadır. Yukarıdaki alıntının yapıldığı İnsani özelliklerin belirlendiği bu makalede, seçilen grupların insani tanımlayan insanın benzersiz özellikleri ve insan doğasına ait özellikleri daha çok hangi gruplarla ilişkilendirdiklerine yönelik bir test yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuca göre, insan doğasına ait özellikler sanatçılarla, insanın benzersiz özellikleri ise iş adamları ile

ilişkilendirilmiştir. Dış-gruplar olarak nitelendirilen sanatçılar insanın benzersizliği özelliklerinden soyutlanarak, iş adamları ise insan doğasına ait özelliklerinden soyutlanarak iç-gruplar tarafından gayri-insanileştirilmiştirlerdir (Haslam & Loughnan, 2014, s. 419). Sanatçıların içlerinden geldiği gibi yaşayan, duygularını her zaman aklın ve mantığın üzerinde tutan insanlar olarak algılanması onların insanın benzersizliği özelliklerinden soyutlanmalarına neden olmuştur. İş adamları ise tam aksine duyguları ile hareket etmeyen, akıl ve mantık merkezli insanlar olarak insan doğasına ait özelliklerden soyutlanmış olarak düşünülmektedir.

Tarihsel süreçte değişik şekillerde karşımıza çıkan gayri-insanileştirme uygulamalarında çoğu zaman insanların hem insan doğasına ait özellikleri hem de insanın benzersizliği özellikleri inkâr edilmiştir. Tarım ve ticaretin ekonomik hayatın temelinde yer aldığı Antik Yunan Uygarlığında nüfusun çok büyük bir bölümünü oluşturan köleler, büyük bir iş gücü olarak özellikle tarım alanlarında kullanılmışlardır. Antik Yunan Uygarlığının önde gelen düşünürlerinden olan Aristoteles, *Politika* adlı eserinde köleleri canlı bir mülk, aynı zamanda da sahibi tarafından kullanılabilen araçlar olarak tanımlamıştır (2010, s. 12). Buna göre, köleler çoğunlukla canlı bir mülk olarak düşünülmüş olsa da kimi zaman da tarlalarda kullanılan bir alet olarak algılanmışlardır. Cansız bir varlık, bir alet, bir makine olarak düşünülen köleler böylece insan doğasına ait özellikleri inkâr edilerek mekanik gayri-insanileştirmeye maruz kalmışlardır. Yaşadığı toplumun değer yargılarını yansıtan Aristoteles, insanlar arasında ayrımcılık temeline dayalı bir kurum olan köleliği toplum düzeninin bir parçası olarak görmüş ve onu doğal ve yasal olmak üzere iki grup altında toplamıştır. Kendini yönetme yetisine sahip olmayan ve efendileri tarafından yönetilen insanları doğal köle olarak adlandıran Aristoteles, yasal köleleri ise kendilerini yönetme yetisine sahip olsalar bile savaşta esir düşenler veya borçları sebebiyle yasalar tarafından esir edinilenler olarak tanımlamıştır (2010, s. 15). Doğuştan köle olanlar, Yunanlardan farklı olan zayıf zihinsel yetileri ve fiziksel işlere uygun güçlü yapıları ile insandan farklı hayvansı varlıklar olarak algılanmış ve insanın benzersizliği özellikleri inkâr edilmiştir. İnsanın benzersizliği özellikleri inkâr edilen köleler, hayvansı gayri-insanileştirmeye maruz kalmışlardır. Aristoteles, köleler ve hayvanların var olma sebeplerinin aynı olduğu görüşünü net bir şekilde ifade etmiştir: “Aslında kölelerin ve evcil hayvanların kullanımı çok farklı değildir; her ikisi de bedenleri ile hayattaki ihtiyaçları karşılarlar” (2010, s. 83). Yunanlar gündelik hayatta ihtiyaçlarına cevap verebilecek çözümler bulmaya çalışmış ve bu doğrultuda hizmet temelli olarak

köleleri ve hayvanları aynı kategoriye yerleştirmişlerdir. Kölelerin insanın benzersizliği özelliklerinden olan akılsallık özelliğinden yoksun olduğunun düşünülmesi, onları hayvansı gayri-insanileştirmeye maruz bırakmıştır.

Antik Çağ'da ortaya çıkan kölelik kurumu, ilerleyen yüzyıllar boyunca bazı değişiklikler gösterse de koşulları çok fazla değişmemiş aksine ırksal temellere oturan plantasyon köleliği ile insanlık tarihinde kara bir leke olarak yerini almıştır. Kristof Kolomb ve adamlarının Amerika'ya ayak basmasının ardından başlayan ırksal temelli plantasyon köleliğinde Amerikalı ve Afrikalı yerliler bir hayvan ve bir makine olarak algılanmış ve gayri-insanileştirilmişlerdir. Hızlı bir şekilde çoğalan plantasyon çiftliklerinde artan iş gücü ihtiyacı yerli halk ve Transatlantik köle ticareti vasıtasıyla temin edilmiş ve köleler endüstriyel makineler olarak algılanmıştır. Wiesner-Hanks, plantasyon sisteminde Afrikalı kölelerin statüsünü tüm çıplaklığı ile ortaya koyar:

Plantasyon sahipleri kölelerini insan olarak değil de makine olarak görüyorlardı; makineler gibi köleler de eskirdi ve yerlerine yenilerinin konulması gerekirdi. Brezilyalı plantasyon sahipleri kölelerin en fazla yedi yıl yaşayacaklarını hesaplıyor ve yeni köleler satın alma maliyetini şeker fiyatına ekliyorlardı. (2009, s. 356)

Afrika'dan getirilen milyonlarca insanın köleleştirildiği Yeni Dünya'daki köleler kimi zaman bir hayvan olarak kimi zaman da tıpkı Antik Yunan'da olduğu gibi bir alet, bir makine olarak kullanılmış, insan doğasına ait özellikleri ve insanın benzersiz özellikleri inkâr edilmiştir. Günümüzde hala farklı şekillerde devam etmekte olan kölelik kurumu toplumun fiziksel olarak en zayıf üyeleri kadınlar ve çocuklara yapılan gayri-insani tutum ve eylemlerle ayakta kalmaya devam etmektedir. Dünyanın pek çok yerinde zorla çalıştırılan ve tıpkı yüzyıllar öncesinde olduğu gibi alınıp satılan kadın ve çocuklar, işçi ya da seks kölesi olarak kullanılmaya devam edilmektedirler.

1.1.6. Metafor Temelli Gayri-İnsanileştirme

Loughnan ve arkadaşları tarafından geliştirilen metafor temelli gayri-insanileştirme, birtakım grupların diğerlerini hayvan, robot veya nesne isimleriyle ilişkilendirmeleri olarak tanımlanır (2009, s. 749). Haslam ve arkadaşları, ikili gayri-insanileştirme modeli olarak isimlendirilen insan doğasına ait özellikler ve insanın benzersizliği özelliklerinin temel alındığı gayri-insanileştirme modeli ile metafor temelli gayri-insanileştirme modelinin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve birbirlerini etkilediklerini ifade eder. Haslam, insan doğasına ait özelliklerin yok sayılması ile robot

ve makine metaforları arasında ve insanın eşsiz özelliklerinin yok sayılması ile hayvan metaforları arasında bir bağlantı olduğunu belirtmiştir (2006, ss. 252-264). Bu bağlantı vasıtasıyla hayvan ve makine metaforları ile dış-gruplar gayri-insanileştirilirler. Haslam ve arkadaşlarının hayvan metaforları ve bu metaforların nasıl algılandıklarına dair yaptıkları çalışma, hakaret edici metaforların ikiye ayrıldığını ve nasıl algılandıklarını açıklar niteliktedir:

Hakaret için kullanılan hayvan metaforlarından bazıları, yılanlar, sıçanlar ve sülükler gibi lanetlenmiş hayvanları içerir. Bu metaforların hedefi olanlar, kelimenin tam anlamıyla hayvana benzer olarak görülmezler. Metaforların ana içeriği ahlaki tiksintiye işaret eden yoksunluk ve nahoşluktur. Hakaret için kullanılan diğer metaforlar, kelimenin tam anlamıyla gerçekte, hayvanlarla hedefleri eşitliyor ve özellikle aptallık vurgusu içeriyordu. Bu metaforların en iyi örnekleri ‘maymun’ ve ‘köpek’tir. Hakaret için kullanılan hayvan metaforlarını ikiye ayırmak mümkündür: iğrenç olanlar ve aşağılayıcı olanlar. (2011, s. 318)

Aşağılayıcı hayvan metaforlarından bazıları yılan, sıçan ve parazit gibi insanlar arasında tiksinti uyandıran hayvanlardan oluşmaktadır. Hayvanlar üzerinden oluşturulan metaforlar çoğu zaman ahlaksız ve uygunsuz anlamlar çağrıştırırken insanların bilişsel kapasitelerini aşağılayan ve onları akılsız olarak niteleyen maymun ve köpek gibi diğer aşağılayıcı hayvan metaforları ise konu edinilen insanları değersizleştirmek için kullanılmaktadır.

Kullanılan metaforlar kurbanların, toplumdan temizlenmesi gereken kirli, zararlı ve tiksinti uyandıran hayvanlar olarak algılanmalarında etkili olmuştur. Kristof Kolomb’un Amerika’ya ayak basmasının ardından Afrikalıların köle olarak Amerika ve Avrupa’da yaşamaya başlaması ile ortaya atılan en bilinen hayvan metaforu maymun metaforudur. Bugün bile kullanılmaya devam eden bu metafor milyonlarca Afrikalının gelişmemiş, ilkel maymunlar olarak algılanmasında ve kolay bir şekilde katledilmesinde etkili olmuştur. Özellikle tiksinti uyandıran hayvan metaforları Katliam, soykırım ve savaşlarda etkili bir şekilde kullanılmıştır.

1.1.7. Kalıpyargı İçerik Modeli

Önyargı üzerinde çalışan araştırmacılar tarafından bir grubun üyesi olması nedeniyle bir bireyden hoşlanmama durumu olarak tanımlanan önyargı, iki kutuplu (hoşlanma/hoşlanmama) tutum ölçeği ile ölçülmektedir (Ostrom vd., 1994, ss. 15-42). Önyargı araştırmalarında önemli bir yere sahip olan Gordon Allport, bu önyargının bir

sosyal gruba duyulan antipatiden meydana geldiğini ifade etmiştir (1954). Ancak daha sonra yapılan araştırmalarda antipati ve düşmanlığın önyargının açıklanmasında tek başına yeterli olmadığı belirtilmiştir (Mackie & Smith, 2002). Önyargının ortaya çıkmasında iki temel bileşen önemli rol oynar bunlardan birisi bir çeşit genelleme olarak tanımlanan kalıpyargı ve bu kalıpyargıya eşlik eden olumsuz duygulardır (Quillian, 2006, s. 300). Kalıpyargı içerik modeli (KİM), kalıpyargılardan ortaya çıkan önyargıların duygulanım sürecini ele alarak önyargılardan gayri-insanileştirmeye giden bu süreci inceler.

Kalıpyargı içerik modeli iki temel boyuttan meydana gelmektedir. Suzan Tufts Fiske ve arkadaşları, kalıpyargı içerik modelinde grupların sıcaklık (warmth) ve yeterliklerine (competence) göre ikiye ayırmışlardır (2002, ss. 878-902). Sıcaklık ve yeterlik boyutlarının yüksek ya da düşük olması insanların ve grupların nasıl algılandığını göstermektedir. Sıcaklık ve yeterlik boyutlarının yüksek ve düşük olarak dört farklı kategoriye ayrılması ortaya onur (pride), imrenme (envy), merhamet (pity) ve iğrenme (disgust) gibi farklı duyguları çıkarır (Harris & Fiske, 2006, s. 847). Yeterlik ve sıcaklığın yüksek olarak algılanması onur duygusunu; yeterliğin yüksek sıcaklığın düşük olarak algılanması imrenme duygusunu; sıcaklığın yüksek, yeterliğin düşük olarak algılanması ise merhamet duygusunu uyandırmaktadır. Ancak her iki boyutun da düşük olarak algılanması ortaya iğrenme duygusunu çıkarır ve insanlar ile insan olmayan varlıklar aynı kategoriye yerleştirir (Harris & Fiske, 2006, s. 848). Gurur duygusunun ortaya çıktığı boyut hariç diğer tüm boyutlarda gruplar farklı şekillerde gayri-insanileştirilirler.

Yaşlı insanların sıcaklıklarının yüksek olması ve kötülük yapma yeterliklerinin düşük olması onlara karşı merhamet duygusunun oluşmasında ve dolayısıyla yaşlılara karşı önyargı oluşumunda etkilidir. Düşük sıcaklık ve yeterliğe sahip olarak uyuşturucu bağımlıların ve kusmuğun eşit olarak algılanması iğrenme duygusunu meydana getirir (Harris & Fiske, 2006, s. 848). İç-grup ile özdeşleştirilen yüksek sıcaklık ve yeterlik boyutlarının dışında kalan diğer boyutlar değişen düzeylerde önyargıya maruz kalırlar. Sıcaklık ve yeterlik boyutlarının her ikisinin de düşük olduğu durumda en kötü önyargılarla birlikte ortaya çıkan gayri-insanileştirme ile gruplar insani özelliklerinden soyutlanırlar. İğrenme duygusunun ortaya çıktığı düşük sıcaklık ve yeterlik durumunda gruplar hayvan olarak algılanır. Diğer önyargıların ortaya çıktığı durumlarda ise gruplar daha az insan olarak algılanırlar. Bu açıdan KİM, alt-insanlaştırma ve insanın benzersiz özelliklerinin yok sayıldığı hayvansı gayri-insanileştirme ile benzerlik gösterir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU VE CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH CHILDREN* ADLI OYUNUNDA GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

Bu bölümde incelemenin odağını oluşturan Caryl Churchill'in *Seven Jewish Children* adlı oyunu Filistin-İsrail sorununu konu almaktadır. Oyunun incelemesine geçmeden önce bu iki ülke ve halkları arasındaki sorunun tarihçesini kısaca sunmak oyunda söz konusu edilen olayların anlaşılmasında aydınlatıcı olacaktır. Bu yüzden ikinci bölümde öncelikle Filistin ve İsrail arasındaki çatışmalar hakkında kısa bir bilgi sunulacaktır. Sonrasında Filistin-İsrail sorunu çerçevesinde gayri-insanileştirme olgusunun Churchill tarafından nasıl ele alındığı incelenecektir.

2.1. FİLİSTİN TARİHİ VE FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU

Günümüzde Filistin Devleti'nin bulunduğu topraklar, antik çağlarda 'Pelishtin' isimli kavmin yaşadığı 'Peleseth' olarak adlandırılan bölgedir ("‘Filistin’ Maddesi," 1945). Antik çağlardan bu yana adı pek değişikliğe uğramayan bu bölgenin tarihi çok eski olsa da Filistin'de yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ilk medeniyetlere dair kalıntılar M.Ö. 10.000-5000 yılları arasında görülmüştür. Ancak Filistin'in bilinen tarihi M.Ö. 3.000-2.000 yılları arasındadır. Filistin'in bilinen ilk yerleşimcilerinin Arabistan yarımadasından göç eden Sami ırkından insanlar olduğu düşünülmektedir. M.Ö. 5000-3000 yılları arasında bu bölgeye ilk gelenlerin Kenaniler olduğu tahmin edilmektedir (Armaoğlu, 1991, ss. 5-6). Bugünkü Yahudilerin ve Arapların atası Sami ırkından olan Kenanilerdir.

Tevrat'a göre M.Ö. 2000'li yıllara tekabül eden Babiller döneminde kavmiyle beraber Mezopotamya'dan Filistin'e göç eden İbrahim'e ve kavmine bu topraklar Tanrı tarafından verilmiştir. Yine Tevrat'a göre Yahudilerin ilk ataları İbraniler olduğu için bu topraklar vadedilmiş topraklar olarak kabul edilmiştir. Filistin-İsrail sorununun başlamasında önemli bir yere sahip olan bu inanış, Yahudilerin Filistin üzerinde hak iddia etmelerinde en önemli dayanak noktalarından biri olmuştur. Yüzyıllar boyunca pek çok istilaya maruz kalan ve üzerinde çok sayıda medeniyetin kurulup yok olduğu Filistin topraklarına yerleşen Yahudiler, M.Ö. 470 yılında Babillerin saldırısına uğramış, mabetleri yıkılmış ve esir edilmişlerdir. Sürgün hayatı yaşamak zorunda kalan Yahudiler

için bu tarihlerindeki ilk sürgün olmuştur. Uzun yıllar sonra tekrar Filistin'e geri dönen Yahudiler, sonrasında Makedonya Kralı Büyük İskender ve ardından Romalıların egemenliği altına girmişlerdir. Yahudiler için ikinci sürgün M.S. 70 ve 132-135 yıllarında Roma İmparatorluğuna isyan etmelerinin ardından başlamıştır. Bu isyanı kanlı bir şekilde bastıran Romalılar yeniden yapılan Süleyman Mabedini yıkmış ve Yahudileri Kudüs'ten kovmuştur. İsa'nın çarmıha gerilmesinden Yahudilerin sorumlu tutulmasının bir sonucu olarak Orta Çağ Avrupası'nda sık sık ortaya çıkan Yahudi düşmanlığı, çoğu kez katliam ve sürgünlerle sonuçlanmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerine kaçmak zorunda kalan Yahudilerin bu dağılma ve Filistin'den uzakta kalma durumu 'Yahudi diasporası'⁸ olarak isimlendirilmiştir. Uzun bir diaspora dönemi geçiren Yahudiler, bu süreçte atalarından kaldığına inandıkları Kudüs'te yeni bir devlet kurmanın hayalini kurmuşlardır (Attias & Benbassa, 2002, s. 51) ancak bunun için 1948 yılına kadar beklemek zorunda kalmışlardır.

Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan almasının ardından Filistin'e doğru başlayan Yahudi göçü, Filistin'in bir dönem tekrar Haçlıların eline geçmesiyle sekteye uğrasa da Yavuz Sultan Selim'in 1517 seferinden sonra yine devam etmiştir. 19. yüzyılda ilk olarak Rusya'da başlayan Yahudi düşmanlığının daha sonra Romanya ve diğer Avrupa ülkelerine yayılması sonucunda 1880-1914 yılları arasında milyonlarca Yahudi Amerika, İngiltere, Kanada ve Güney Afrika'ya göç etmiştir (Armaoğlu, 1991, s. 14). Dünyanın her yerine yayılan Yahudiler maruz kaldıkları saldırılar sonucunda sürekli yer değiştirip zaman zaman da kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlardır.

19. yüzyılda Avrupa'da tekrar yükselişe geçen Yahudi düşmanlığı, milliyetçi hareketlerin etkisiyle beraber 'Siyonizm' olarak isimlendirilen Yahudi hareketini ortaya çıkarmıştır (Armaoğlu, 1991, ss. 11-12). Avrupa'daki milliyetçi hareketlerin bir yansıması olarak bir çeşit dinsel milliyetçilikle ortaya çıkan Yahudi milliyetçiliği çok daha etkili bir şekilde tüm dünyaya yayılmış Yahudileri tek bir amaç uğrunda birleştirmiştir: Yahudilere ait bir devlet kurma amacı. 1896 yılında anti-semitizmin tekrar ortaya çıktığı dönemde zengin bir Yahudi olan Theodor Herzl, *Der Judenstaat* (Yahudi Devleti) isimli bir kitapçık ile Yahudi devleti kurulması yönündeki görüşlerini ortaya koymuştur. Herzl'in 1897'de ilk Siyonist kongresini toplamasının ardından kurulan Dünya Siyonist Teşkilatı Herzl'in başkanlığında alınan kararlar doğrultusunda Filistin'de

⁸ "Diaspora terimi; 'göç, sürgün, nostalji, gelenek ve dillerin sürdürülmesi, anavatana dönüş hayali' gibi kavramlarda karşılık bulmuştur" (Çelik, 2017, s. 322).

bir İsrail devletinin kurulmasına karar vermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Filistin toprakları için II. Abdülhamid ile görüşen ve dünyadaki bütün Yahudileri organize etmek için kolları sıvayan Herzl'in başkanlığındaki Siyonistler, Filistin topraklarına sahip olmak için çalışmalara başlamışlardır.

Abdülhamid'e Filistin toprakları karşılığında Osmanlı'nın dış borçlarını ödeme teklifinde bulunan Herzl, aldığı ret cevabının ardından aynı taleplerle İngiltere'ye yönelmiştir. Sonrasında Amerika ve İngiltere'nin desteğini alan Siyonistler 1948'e kadar devlet kurma yolunda önemli adımlar atmışlardır. Siyonistlerin Filistin'den toprak alma taleplerini desteklemek için kullandığı en büyük argüman bu toprakların boş ve insansız olduğudur. Filistin'e dair yıllarca devam eden bu Siyonist söylemler, dünya kamuoyunda oldukça etkili olmuştur. Siyonist propagandaların Filistinlileri nasıl görünmez kıldığını Said şöyle açıklar: “Bizler büyük ölçüde görünmezdik, ara sıra fedayin⁹ ya da terörist ya da genç Yahudi devletinin boğazını sıkamak isteyen tehditkâr Arap göçebe aşiretlerinin bir parçası gibi tabirlerle bizden söz edilmesi haricinde” (2012, s. 336). Siyonistler, uluslararası kamuoyunu ve Yahudilerin büyük bir bölümünü Filistin'in insansız topraklar olduğu yönündeki iddialarında büyük ölçüde başarılı olmuşlardır. Filistinlilerin toprakları olmayan göçebeler olarak tanımlanmaları sahipsiz boş topraklar tezini desteklenmesi için kullanılmıştır. Hamas ve diğer terör örgütlerinin eylemleri ise tüm Filistinlilerin terörist olarak yaftalanmalarına neden olmuştur. Dünya Siyonist Teşkilatı'nın Filistin'e Yahudi göçünü teşvik etmesi sonucunda 1880'li yıllarda Filistin'e göç etmeye başlayan Yahudilerin nüfusu 1914'te 80.000 civarında olmuş, bu sayı 1947'de ortalama 600.000'e kadar ulaşmıştır (Morris, 2012, s. 70). Nüfusun artmasıyla birlikte Yahudilerin toprak sahibi olma oranı da hızlı bir şekilde artmıştır.

İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, 2 Kasım 1917 yılında İngiliz Siyonist Derneği Başkanı'na gönderdiği ‘Balfour Deklarasyonu’ olarak anılacak mektubunda Yahudi halkının Filistin'de bir yurt edinmesi için İngiltere'nin her türlü yardımda bulunacağını açıklar. İngiltere, Yahudilere yurt bulma konusunda beyanda bulunmuş olmasına rağmen sonrasında Filistinliler ve Yahudiler arasında gittikçe artan şiddet eylemleri nedeniyle Yahudi göçünü önlemeye yönelik kararlar almıştır. Bugünkü İsrail'in en büyük destekçisi ve müttefiki olan Amerika ise 21 Eylül 1922'de Yahudiler için Filistin'de bir yurt kurulması kararını Amerikan Kongresi'nde kabul etmiştir. Bunun

⁹ Özellikle İsrail karşıtı olarak faaliyet gösteren Arap gerillalar (“Fedayeen: Definition of Fedayeen in English by Lexico Dictionaries”).

ardından 3 Aralık 1924’de Amerika, İngiltere ile yaptığı anlaşma sonucunda Filistin’deki bütün gelişmelerle ilgilenme hakkına sahip olmuştur. Filistinliler ve İsraililer arasındaki çatışmalar 1933 yılına kadar artarak devam etmiş ancak 1933 yılında Yahudi düşmanı Nazi Partisi’nin iktidara gelmesi bu çatışmalarda bir dönüm noktası olmuştur (Armaoğlu, 1991, s. 37). Nazilerin iktidara gelmesinin ardından Almanya ve yakınlarındaki Yahudilerin korku ve panik içinde hızla Filistin’e göç etmeye başlaması çatışmaların şiddetini artırmıştır. Hitler’in zulmünden kaçan binlerce Yahudi 1933 ile 1936 yılları arasında kitleler halinde Filistin’e göç etmişlerdir (Khalidi, 2012, s. 52). Filistin’e ilk göçlerin başladığı dönemde Arap nüfusun çok gerisinde kalan Yahudiler 1933’ten sonra Siyonistlerin arzu ettikleri kadar nüfuslarını artırmışlardır.

Yahudi göçlerini ve toprak alımını yasaklayan İngiltere’ye karşı İsrail’in başlattığı terör saldırıları karşısında zor durumda kalan İngiltere 2 Nisan 1947’de Filistin sorununu Birleşmiş Milletlere götürmüştür. Birleşmiş Milletler, 27 Kasım 1947’de Filistin’in Yahudi ve Arap devletleri arasında bölünmesine karar verdi (Memiş, 2006, ss. 98-99). İngiltere’nin 15 Mayıs 1948’de Filistin’den çekileceğini açıklamasının ardından manda yönetiminin sona ermesine birkaç saat kala Yahudi Milli Konseyi İsrail Devleti’nin kurulduğunu ilan etmiştir. İsrail’in açıklamasından sonra resmi olarak başlayan Arap-Yahudi savaşı Mısır, Suriye, Ürdün ve Lübnan’ın katılması ile devam etmiş, İsrail’in gittikçe artan toprak kazanımları ve Arapların mağlubiyeti ile günümüze değin gelmiştir.

Uzun bir geçmişi olan Filistin-İsrail sorunu bugün ambargo ve bombalar altında yaşam mücadelesi veren Filistinlilerin gittikçe artan dramı ile devam etmektedir. Filistin-İsrail çatışmasının çetin doğasını Fahir Armaoğlu şöyle dile getirir; “Tarihin hiçbir döneminde ve dünya coğrafyasının hiçbir yerinde, Yahudi ve Filistin halkları gibi birer avuç insan, Filistin gibi avuç içi kadar bir toprağın, bu denli uzun ve sert mücadelesini yapmamıştır. Filistin üzerindeki Arap-Yahudi mücadelesi, modern çağın en uzun kavgasını teşkil etmektedir” (1991, s. 5). 1948 yılında İsrail Devleti’nin kurulması ile başlayan Filistin-İsrail çatışması milyonlarca Filistinlinin öldüğü ve bir o kadar Filistinlinin de göç etmek zorunda kaldığı sert bir mücadele olarak her geçen gün Filistinlilerin aleyhinde gelişip devam etmektedir. Filistin’de açlık ve hastalıklarla boğuşan milyonlarca insan, üstün teknoloji ürünü silahlara karşı taşlarla ve sopalarla direnmeye çalışıp hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Modern Çağ’ın evrensel insan hakları söylem ve uygulamalarının yok sayılıp görmezden gelindiği Filistin toprakları,

Batı destekli teokratik İsrail terör devletinin keyfi uygulamalarına terk edilmiş coğrafyalardan biri haline gelmiştir.

2.2. CARYL CHURCHILL'İN TİYATRO KARIYERİ VE *SEVEN JEWISH CHILDREN*

İngiliz tiyatrosunun yaşayan en önemli oyun yazarlarından biri olan Caryl Churchill 1938 yılında Londra'da doğmuştur. Yaklaşık elli senedir profesyonel olarak yazmakta olduğu sahne oyunlarında ele aldığı çeşitli toplumsal ve politik konular onu politik tiyatronun önde gelen oyun yazarları arasına yerleştirmiştir. Yazarın amatör olarak yazdığı ilk oyunu *Downstairs*, Oxford Üniversitesi'nde eğitim görürken 1958 yılında sahnelenmiştir. Oyun yazarlığı kariyerine bir süre radyo ve televizyon oyunları ile devam eden Churchill'in kısa oyunları 1962-1973 yılları arasında BBC Radyosu'nda yayınlanır. Yazar, 1972 yılında sahnelenen ve sahip olma duygusu ile iktidar arzusu arasındaki ilişkiyi irdeleyen *Owners* adlı oyunu ile profesyonel tiyatro kariyerine de adım atmış olur. O zamandan itibaren gözlemlediği toplumsal haksızlıkları ve önemli toplumsal ve politik sorunları deneysel ve yenilikçi bir yaklaşımla tiyatro sahnesine taşımaktadır.

Churchill'in özellikle 1970'li yılların sonunda ve 1980'lerin başında ele aldığı en temel konulardan biri de ataerkil kültür yapısı ve feminizmdir. Yazar ilk kez 1979'da sahnelenen *Cloud Nine* ile toplumsal cinsiyet olgusunu, ataerkil yapı ile kolonyalizmi bağdaştırarak ele almıştır. Churchill'in tüm dünyada tanınmasını sağlayan bir diğer feminist oyunu ise burjuva feminizminin bir eleştirisini sunan ve 1982 yılında sahnelenen *Top Girls*'tür. Yazar daha sonra 1987'de sahnelenen ve İngiltere borsasını konu edinen *Serious Money* ile Susan Smith Blackburn ve Obie ödülünü kazanır. Dünyadaki gelişmelerden ve olaylardan kendini hiçbir zaman soyutlamamış bir yazar olan Churchill'in 1990 yılında yazdığı *Mad Forest* adlı oyunu ise Romanya'da gerçekleşen devrimi konu alır. Tüm dünyanın ve doğada bulunan her ögenin savaşta olduğu bir dünyayı resmettiği *Far Away* (2000), Amerika'nın dünya politikalarını eleştirdiği *Drunk Enough to Say I Love You?* (2006) ve 2009'da yazdığı *Seven Jewish Children* başlıklı oyunu da yazarın politik oyunlarından bazılarıdır.

Churchill, yaptığı bir söyleşide kendini hem bir sosyalist hem de bir feminist olarak tanımlamıştır (Fitzsimmons, 1989, s. 89). Günümüzde artık feminist oyunlar yazmasa da politik tavrının sola yakın olduğu gerçeği oyunlarında var olan kapitalizm eleştirilerinden de anlaşılır. Ancak Churchill'in yalnızca ideolojik kaygıyla oyunlar yazmadığı, onun

gündemdeki ulusal ve küresel tüm sorunlara yönelik değişen konularla ilgili oyunlar ürettiği söylenebilir. Yenilikçi bakış açısını uzun tiyatro kariyeri boyunca sürdürmüş olan yazarın şimdilik en son oyunu olan *Escaped Alone* (2016) ise kıyamet günü geldiğinde kapitalizmin ne fayda sağlayacağı konusu üzerine konuşmalardan oluşur.

Bu tez çalışmasında ele alınan Churchill'in *Seven Jewish Children* adlı oyunu Londra'da Royal Court Tiyatrosu'nda 6 Şubat 2009 yılında sahnelenmesinin ardından sayısız tartışmalara konu olmuştur. Churchill'in Yahudilerin Filistinli bebekleri öldürmesini anlattığı son sahnenin, Yahudilerin tarih boyunca Hristiyan bebekleri kaçırıp öldürdüklerine dair suçlamalara vurgu yaptığı düşünülmüş, yazar bu yüzden Yahudi düşmanlığı ile suçlanmıştır. Gazeteci yazar Howard Jacobson, Churchill'i bu konuda şiddetle eleştirirken onu antisemitik olmakla suçlar:

Caryl Churchill, oyununun Yahudiler değil İsraililer hakkında olduğu iddia edecektir fakat 'seçilmiş insanlar' alanına girdiğinizde—bu yanlış anlaşılma ifadeyle ilgili eskiden kalma tüm önyargıları besleyerek—Yahudilerin küçük çocukların katledilmesinden mutluluk duyduğunu öne süren Orta Çağ'dan kalma kan iftirasını başka bir biçimde tekrarladığınızda sınırı aşmış olursunuz. Bu eski bir söylemdir; en saf ve basit şekliyle Yahudi nefretidir. Nefret sahiplerinin kendilerinin bile tanımadığı Yahudi nefreti, kültürel anlamda öylesine asimile edilmiştir ki bu, birçoğumuzun İsrail sözcüğü sadece sohbet içinde geçtiğinde bile yüzleri buruşturan ve çirkinleştiren iğrenmenin tek açıklaması olduğundan şüphelendiğimiz nefrettir. (2014)

Jacobson, oyunda vadedilmiş topraklar ve Yahudiler hakkında Orta Çağ önyargılarına yer verildiğini düşünür. Yahudi nefretinin oyunda çok açık bir şekilde yer aldığını belirten ve Churchill'i Yahudi düşmanlığı yapmakla suçlayan Jacobson'ın aksine gazeteci yazar Charlotte Higgins oyunun hiç de antisemitik olmadığı görüşündedir: "... antisemitik olmadan da İsrail'in eleştirilebileceği görüşüne kuvvetle inanıyorum ve bu oyunda Churchill'in Yahudiler hakkında evrensel iddialarda bulunduğu ya da bunları ima ettiği inancında değilim" (2009).Görüldüğü gibi, Churchill'in oyunda Yahudiler hakkındaki önyargılara yer vermediğine inanan Higgins, antisemitik olmadan da İsrail'in eleştirilebileceğini belirtir.

Oyun hakkında yapılan eleştirilerin çoğunlukla Yahudi düşmanlığı ithamında bulunduğu görülmektedir. Bu durum Filistin-İsrail sorunundaki temel çıkmazlardan da biridir. Higgins'in yukarıda değindiği nokta, İsrail'e yönelik yapılan tüm eleştirilerin antisemitizm bağlamında değerlendirilmesinin aslında İsrail'e yapılan eleştirilerin şiddetini azaltıyor olmasıdır. Bu bağlamda Churchill'in İsrail'in insani olmayan

eylemlerini eleştiren oyununun antisemitik olarak suçlanması İsrail'i dokunulmaz kılma sonucunu doğurmaktadır. Antisemitizm ile suçlanma endişesinin İsrail'e yönelik eleştirilerin şiddetini azalttığı ve İsrail'i çok daha cüretkâr yaptığı gerçeğini yadsımak mümkün değildir. Churchill'in oyununun sahnelenmesinin hemen ardından yazılan Israel Horovitz'in *What Strong Fences Make* (2009) ve Richard Stirling'in *Seven Other Children* (2009) adlı oyunları tepki göstermek ve oyunun antisemitik olduğunu vurgulamak adına yazılmıştır. Filistin ve dünyanın pek çok yerinde katliam ve soykırımlara maruz kalan insanların dramına verilen tepkiler Churchill'in oyununa verilen tepkilerin hızına ve şiddetine yetişememiştir.

2.3. CARYL CHURCHILL'İN *SEVEN JEWISH CHILDREN* ADLI OYUNUNDA GAYRİ-İNSANİLEŞTİRME

Filistinlilerin maruz kaldıkları şiddet eylemleri karşısında sessiz kalmayı reddeden Caryl Churchill'in büyük tartışmalar yaratan oyunu *Seven Jewish Children*, yazarın politik görüşlerini yansıtan oyunlarından biridir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin gerçekleştirdiği Yahudi soykırımını ele alarak başlayan oyun, bu noktadan hareketle İsrail devletinin kuruluş sürecinin kısa bir özetini sunar. Oyun aynı çerçevede içerisinde isimleri anılmayan farklı karakterler ve farklı tarihler üzerinden devam eder. Churchill karakterlere isim vermeyerek onların İsrail kimliği altında tüm dünyaya karşı tek ses olduklarını vurgulamak ister gibidir. Her ne kadar farklı karakterler oyun içinde farklı ton ve tınlara sahip olsalar da İsraillilerden tek bir ses yükselir. Oyun, Filistinlilere ses vermeyen yalnızca İsraillilerin monologlarından oluşan yapısı ile sesini duyuramayan Filistinlilerin bulundukları durumu da vurgular niteliktedir. Churchill ayrıca oyunun önsözünde oyunda istenilen sayıda oyuncunun yer alabileceğini, ancak her sahnenin farklı bir zamanı ele almasının farklı oyuncular gerektirdiğini ifade eder.

Filistin Dayanışma Kampanyası'nın hamilerinden biri olan Churchill, İsrail'in Gazze ve Batı Şeridi'nde Amerika'dan destek alarak yürüttüğü eylemleri protesto etmek amacıyla 2004 yılında Filistin Dayanışma Kampanyası tarafından yayımlanan iki mektuba imza desteği vermiştir. Churchill, *Seven Jewish Children* adlı oyununun da Filistinlilere Tıbbi Yardım Derneği'ne (Medical Aid for Palestinians) bağış yapılması şartıyla tüm dünyada ücretsiz olarak sahnelenmesine müsaade etmiştir. Oyununun sahnelenmesi yoluyla Filistin'e sağladığı maddi destek Churchill'in taraflı davrandığı

görüşünü desteklemiş, oyunun ve yazarın eleştirilmesindeki nedenlerden biri haline gelmiştir.

Seven Jewish Children'ın metni Churchill'in son dönem oyunlarında kullandığı özüne indirgenmiş ifade ve cümlelerden oluşmakla beraber oldukça şiirsel bir dile sahiptir. Metne şiirsellik katan en temel unsur '(ona) söyle' (tell her) ve '(ona) söyleme' (don't tell her) sözcüklerinin oyun boyunca tekrar edilmesidir. Her sahnede yer alan 'o' kişi zamiriyle bahsedilen kişi isimsiz bir kız çocuğudur. Monologlar üzerine kurulan oyunda konuşanlar ise çocuklarını yönlendirmeye çalışan Yahudi ebeveynlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere oyunda her sahne farklı bir zaman dilimini ele aldığından monologlar farklı yetişkin karakterler tarafından sunulur. Ancak metin aynı kalıbın yani 'ona söyle' veya 'ona söyleme' sözlerinin tekrarı üzerine inşaa edilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Churchill sanki İsrail-Filistin sorunu söz konusu olduğunda söylemin bazı bilgilerin saklanıp bazılarının ise gündeme getirilmesine dayalı bir strateji ile oluşturulduğunu iddia etmektedir.

Holokost'un dehşetiyle başlayan birinci sahneden son sahneye kadar gerçekler saklanır ve yaşananlar hakkında çocuklara yalanlar söylenir. Çocukların temiz ve masum dünyası son sahneye kadar korunmaya çalışılsa da yedinci sahnenin sonunda ebeveynler kız çocuğuna gerçekleri açıklarlar. Çocuğun gerçekleri öğrenmesi, oyunun başında soykırıma uğrayan insanlardan soykırım uygulayan insanlara dönüşen İsrailli ebeveynlerin uygulamaktan çekinmedikleri dehşeti artık açıklamaktan da çekinmemelerinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Ailelerin şiddet ve katliam uygulamalarını normalleştirmeleri, bu uygulamaların yalnızca maruz kalanlara değil uygulayanlara ve çocuklarına da zarar vereceğini vurgular niteliktedir.

Seven Jewish Children'ın tümüyle monologlar üzerine kurulu olmasını Charlotte Higgins şöyle değerlendirmektedir: "Eser, Filistin topraklarından ya da Gazze'den gelen bir sese değil tümüyle, meşru kabul edilen İsrailli aileler üzerine odaklanmıştır. İki tarafı objektif bir şekilde ele almaz" (2009). Filistinlilere ses vermeyen oyunun tek taraflı olduğu yorumunu yapan Higgins'in, aslında bir bakıma Filistin halkının onlarca yıldır içinde bulunduğu durumu özetlediği söylenebilir. Uluslararası kamuoyunda sesi duyulmayan Filistin halkının yaşadığı işkence ve katliamlar, İsrail taraflı haber ve görüntülerle tek taraflı olarak kamuoyuna sunulmakta, medyada ancak satır aralarında kendine yer bulabilmektedir. Filistin-İsrail sorununun ve bölgede yaşananların nasıl yanlış bir şekilde sunulduğunu, Churchill oyunu tamamen İsraillilerin düşüncelerini yansıtan

monologlar üzerine inşa etmek suretiyle eleştirir. Yazarın oyunda yer alacak oyuncu sayısını sınırlamama tercihi de bu bağlamda İsrail taraflı haberlerin tüm dünyaya yayılması ve iki ülke arasında yaşanan olaylara tek taraflı bakış açısının yaygınca benimsenmesinin vurgulanması olarak düşünülebilir.

Churchill ayrıca oyunda hiçbir çocuğun yer almaması, oyunun sadece yetişkinler tarafından sahnelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Oyun boyunca kendisinden bahsedilen ve düşüncelerinin nasıl ve ne yönde yönetileceği tartışılan kız çocuğunun Filistinliler gibi sesi duyulmaz. Varlığı hissedilse de oyunda yer almayan bu çocuk, İsraillilerin gelecek nesillerini temsil etmektedir. Çocuklara ebeveynleri tarafından aşılana tarih bilinci, Filistin toprakları üzerinde yeni kurulan İsrail devletinin ayakta kalmasının teminatı olması bakımından önemlidir. Kız çocuğunun pasif bir dinleyici olması ve oyunda konuşanların yalnızca Yahudi yetişkinler olması Filistin’de yaşananların kimlerin bakış açısından verildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Filistin’de yaşananlar hem kız çocuğuna hem de dünya kamuoyuna Yahudi yetişkinler tarafından anlatılır. Bu bağlamda kız çocukları yani İsrail’in gelecek nesilleri ile dünya kamuoyu benzerlik gösterir. Her ikisi de manipüle edilerek etkisizleştirilmeye ve sessizleştirilmeye çalışılmıştır.

Churchill oyunun ilk sahnelerini Yahudi soykırımında yaşananlara ayırmıştır. Bu ilk sahneden itibaren Yahudi ailelerin çocuklarını yaşanan şiddet ve dehşetten koruma çabası tüm oyunu etkisi altına alır. Ezilen kitlelerin maruz kaldıkları işkence ve katliamlardan haberdar olmayan çocuklara, olayların gerçek yüzünü göstermenin sıkıntısı, Yahudi aileler üzerinden oyunu izleyen seyirciye etkili bir şekilde iletilir. Neredeyse tüm oyun boyunca savaştan ve şiddetten korunmaya çalışılan çocuklar için şiddet ve savaşların olduğu bir dünyanın uygunsuzluğunu oyunun genelinde görmek mümkündür. Çocukların ölmediği, savaşların ve şiddetin yaşanmadığı bir dünya için harekete geçmenin gerekliliği, küçük Yahudi çocuğun yaşantısında yetişkinlerin uygun gördükleri müdahalelerin altının çizilmesiyle tüm oyunda hissedilir.

Oyunda yakın Yahudi tarihinin kısa bir özetini veren Churchill, oyunun ilk sahnesine Holokost ile başlar. Altı milyondan fazla Yahudi’nin öldürüldüğü Holokost’ta çocuğunun hem fiziksel hem de ruhsal zarar görmesini engellemeye çalışan Yahudi ailenin yaşananları oyun olarak tanımlaması etkileyicidir:

- Bunun bir oyun olduğunun söyle ona...
- Onu öldüreceklerini söyleme...

- Ona erkekler hakkında bir şeyler söyle
- Onların oyundaki kötüler olduklarını söyle ona. (Churchill, 2009, s. 1)

Churchill, Yahudilerin maruz kaldıkları şiddet ve katliamları, masum bir Yahudi kız çocuğu ve güçlü Nazi askerleri karşıtlığında şiddetli bir şekilde vurgular. Güçlünün zayıf üzerinde orantısız güç kullanımına yapılan vurgunun şiddeti bu karşıtlığın kullanımıyla artar. Çocukların masum dünyasında kötüler ve kötülüğe yer olmaması gerekliliği burada konuşan karakteri Nazi şiddetinin bir oyun gibi sunulması fikrine götürmüş gibidir. Çocukları hem fiziksel hem de ruhsal zararlardan korumak adına savaşın ve şiddetin oyunlaştırılması yani gayri-insanileştirme uygulamalarının hüküm sürdüğü gerçek dünyadaki zulmün hayal gibi sunulması yetişkinlerin çaresizliğini de göstermektedir. Bu konuşmada küçük kıza bu oyundaki kötülerin erkekler olduğunun söylenmesi ise savaşları çıkaranların ve savaşanların erkekler olduğuna yapılmak istenen bir vurgudur. Böylece savaş karşıtı bir yazar olan Churchill, erkek egemen dünyada savaşın masum ve güçsüzler üzerindeki yıkıcı etkisini göstermeye çalışır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından milyonlarca Yahudi öldürülmüş ve neredeyse bir o kadarı da göç etmek zorunda kalmıştır. İkinci sahnede savaş sonrasında hayatta kalmayı başaran Yahudilerin toparlanma, geleceklerine yön verme ve kendilerine yeni bir vatan bulma süreci anlatılır. Filistin'e göç etmeden önceki dönemi anlatan bu sahnede ölen yakınlarını ve onları öldürenleri çocuğuna tanıtmaya çalışan Yahudi ebeveynler bu sosyal karşılaştırma üzerinden kendilerini ve düşmanlarını çocuklarına tanımlamış olurlar. Bu bağlamda biz (Yahudiler) ve onlar (Naziler) üzerinden yapılan sosyal karşılaştırma olumlu bir sosyal kimlik oluşturma ihtiyacına yöneliktir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde sosyal bir sınıf olarak benlik saygılarını arttırma ihtiyacı, Yahudileri olumlu bir sosyal kimlik oluşturmaya yönlendirmiştir. Churchill biz kimliğinin nasıl oluştuğunu ve ötekileştirmeye giden yolu şöyle aydınlatır:

- Ona bunun büyükannesinin, amcalarının ve benim fotoğrafım olduğunu söyle
- Amcalarının öldüğünü söyle...
- Onların öldürüldüklerini söyle...
- Büyükannesinin zeki olduğunu söyle...
- Onun cesur olduğunu söyle...
- Ona Yahudilerden nefret etmiş insanlar olduğunu söyle...
- Ona hala Yahudilerden nefret eden insanlar olduğunu söyle. (2009, s. 2)

Fotoğraflar yardımıyla yakınları ile tanıştırılan ve onların yaşadıkları üzerinden sağlam bir kimlik edinimi sağlanan küçük kız çocuğuna, seçilmiş Yahudi kimliğinde var olduğuna inanılan akılsallık ve cesaret öğretilir. Benzersiz insan özelliklerinden olan

akılsallık ve cesaret biz ve onlar karşıtlığında ötekilerin bu duygulardan yoksun olduğu inancını ve beraberinde ötekileştirmeyi ve gayri-insanileştirmeyi getirir. Ben ve öteki karşıtlığı kimlik edinim sürecinin ilk önemli ayrıştırıcı karşıtlığı olarak gayri-insanileştirmenin anlaşılmasını sağlar. İç-grup ve dış-grup karşılaştırılmasının temelinde yer alan ben ve öteki, gayri-insanileştirmeye giden sürecin başlangıcında yer alır. Din, dil, ırk ve cinsiyet gibi kategoriler üzerinden yapılan sosyal sınıflandırmalarda Yahudiler, ırk ve din temelli olarak hem Almanlarla hem de diğer milletlerle beraber bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu süreçte ortaya çıkan sonuç yüzyıllar boyunca devam eden Yahudilere yönelik düşmanlık ve son olarak da İkinci Dünya Savaşı'ndaki soykırım olmuştur. Haslam, bu sosyal sınıflandırmanın gayri-insanileştirmenin ortaya çıkmasında bir faktör olarak etkili olabileceğini ifade etmiştir (Haslam, 2006, s. 261). Din, dil ve ırk gibi sosyal sınıflar üzerinden olumlu kimlikler edinmeye çalışan iç-grup üyelerinin kendi gruplarını üstün görme eğilimleri dış-grupların aşağılanmasına ve değersizleştirilmesine neden olmuş ve gayri-insanileştirmenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Küçük kızın sahip olduğu Yahudi kimliği Yahudiler ve diğerleri üzerinden düşmanlık temelli olarak pekiştirilir.

Savaş sonrası Yahudilerin Filistin'e göç etme sürecini anlatan üçüncü sahne bu göç etme kararının doğruluğunu ve haklılığını ispat etme çabasının ön planda olduğu bir sahnedir. Filistin topraklarının Tanrı tarafından vadedilmiş topraklar olduğu ve Tanrı tarafından onlara verildiği küçük kıza anlatılır. Toprakların Tanrı tarafından verilmiş olmasına yapılan vurgu, Yahudilerin bu toprakları işgal etmelerini meşru kılma çabalarına işaret eder. Küçük kıza tüm bunlar anlatılırken toprakların yüzyıllardır sahibi olan yerleşimcilerinden yani Filistinlilerden bahsedilmez:

- Ona eve gittiğimizi söyle
- Ona o toprakları bize Tanrı'nın verdiğini söyle...
- Söyle ona, mutlaka söyle, herkesin kovulduğunu ve ülkenin eve gitmemizi beklediğini söyle (Churchill, 2009, s. 3).

Yüzyıllar önce kovuldukları toprakların evleri olduğu inancının taze tutulması ve o toprakların sahibi olduklarının Tanrı tarafından tescillenmesi, onlar kovulmadan önce ve kovulduktan sonra gelen tüm toplulukları işgalci konumuna yerleştirmelerine neden olur. Tanrı'nın başka hiçbir topluluğa lütfetmediği bu ihsan bu toprakları onlar için meşru kılarken aynı zamanda da onları seçilmiş özel insanlar konumuna yükseltir. İnsanları Yahudiler ve diğerleri olarak sınıflandıran bu düşünce tarzı insanların eşit olmadığını bazı ırk ya da toplumların diğerlerinden üstün olarak daha fazla insani özelliklere sahip olduğu

mesajını verir. Gayri-insanileştirmeyi ortaya çıkaran seçilmiş insan inancı Filistinlilerin hayvansı varlıklar olarak görülmelerinde ve kolayca öldürülmelerinde etkili olmuştur. 2008’de başlayan Gazze saldırısı gibi saldırıların kolayca yapılabilmesi ve İsraililerden şiddetli tepkiler almaması Filistinlileri kendileri kadar değerli görmediklerinin bir göstergesidir.

Churchill’in, Yahudilik temelli inancı ifade eden seçilmiş insan ve vadedilmiş topraklara yönelik monologları çocuklara uykudan önce anlatılan masallar havasında vermesi düşündürücüdür. Hannah Wolfe, Churchill’in oyununun İsraililerin süt ve balın aktığı vadedilmiş toprak masalını nasıl bulduklarını anlatan bir oyun olduğunu ancak bu masalın tamamen ırkçı yalanlara dayandığını ifade eder (2009). Topraklarında süt ve balın aktığına inanılan Kudüs ve vadedilmiş toprakların seçilmiş bir topluluğa verildiği inancı, insanları sınıflandıran ırkçı bir bakış açısını maskeler. Bu bakış açısı Filistinlilerin hayvansı varlıklar olarak görülmelerine ve katledilmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda Yahudilerin anlattığı bu masal Filistinliler için mutlu sonla bitmemiştir.

Yahudilerin vadedilmiş toprak iddialarının temeli Tevrat’a dayanır. Hz. İbrahim’in kabilesiyle beraber Nil’den Fırat’a kadar uzanan Tanrı tarafından vadedilen topraklara göç etmesi ile Yahudilerin Filistindeki tarihi de başlamıştır. Romalılar tarafından kovulmalarının ardından binlerce yıl geçmesine ve bu topraklarda çok sayıda medeniyet kurulup yıkılmasına rağmen, Yahudiler, Filistin topraklarının vadedilmiş topraklar olduğuna dair inançlarını kaybetmemişlerdir. Filistin toprakları üzerinde hak sahibi oldukları iddiası Filistin’deki varlıklarını meşrulaştırma çabalarına dayanır. Kendilerini ve çocuklarını binlerce yıllık sürgün ve aşağılanmadan sonra vatanlarına geri döndüklerine inandırmaya çalışan Yahudi aileler, yüzyıllar boyu yaşadıkları gayri-insanileştirme uygulamalarından kurtulacaklarına inanırlar.

Churchill, *Seven Jewish Children*’da toprağı ve devleti olmayan Yahudilerin yüzyıllar boyunca belli aralıklarla devam eden göç serüvenlerine ve mülteci olarak yaşadıkları toplumlarda karşılaştıkları tutumlara yer vermiştir. Yahudilerin toplumsal alanda aşağılanmalarını konu alan monologlar özellikle de kız çocuğunun bu önyargılı tutum ve davranışlara maruz kaldığını vurgular:

- Ona kimsenin onunla alay etmeyeceğini söyle
- Ona yeni arkadaşları olacağını söyle. (Churchill, 2009, s. 3)

Yüzyıllar boyu devam eden toplumsal aşağılanmadan kurtulmayı vaat eden Filistin toprakları aynı zamanda Yahudiler için büyük kurtuluşun da simgesi olmuştur. İkinci

Dünya Savaşı'nda Yahudileri soykırıma götüren süreç gayri-insanileştirmenin örtük ve daha ılımlı bir türü olan alt-insanlaştırma ile başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı başlamadan çok önce küçümseme alay etme ve hak ihlalleri ile ortaya çıkan alt-insanlaştırma, savaşın başlamasının ardından hayvansı gayri-insanileştirmenin ön planda olduğu uygulamalarla devam etmiştir. Alexander L. Hinton Yahudilerin öldürülmelerinin “daha ziyade aşağılık bir hayvanın katledilmesi” olarak değerlendirildiğini ifade eder (2010, s. 284). Zararlı ve aşağılık hayvanlar olarak görülen Yahudilerin insan olarak algılanmaması milyonlarca Yahudi'yi çoğu zaman gözünü kırpmadan öldürebilen Nazilerin soğukkanlılığını açıklar niteliktedir.

İnsanlık tarihinin, gelişmiş medeniyetler kurulmadan önce göçebe hayatı ile başladığı kabul edilir. Toplayıcılık ve avcılığın yapıldığı bu dönem insanlık tarihinin en ilkel dönemi olarak kabul edilmesi göçebelerin uygarlık kuramamış ilkel insanlar olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur. İlkel olarak nitelendirilen göçebeler aşağılanmış, daha az insani özelliklere sahip oldukları düşünülmüştür. Oyunda Bedevilerin ve Filistinlilerin göçebelik ile ilişkilendirilmeleri genel olarak çölde ve çadırlarda yaşayan ve develerle gezen insan topluluğu olarak görülen Araplar hakkındaki kalıpyargıları da ortaya koymaktadır:

- Ona onların kim olduğunu söyleme
- Ona bir şeyler söyle
- Ona onların etrafta dolaşan Bedeviler olduğunu söyle
- Ona çöldeki develerden ve hurmalardan bahset
- Ona onların çadırlarda yaşadığını söyle
- Ona buranın onların evi olmadığını söyle (Churchill, 2009, s. 4)

Filistinlilerin tamamının göçebe olarak yaşayan Bedeviler gibi gösterilmeye çalışılması ve aşağılanması onlara karşı yapılanları meşrulaştırma çabalarının da bir göstergesidir. Aslında tüm Filistinlilerin göçebe olarak yaşayan Bedeviler olmadığını çok iyi bilen ve bunu çocuğundan saklamaya çalışan ebeveyn onları evlerinden kovulmalarına bir mazeret bulmaya çalışır. Churchill burada ayrıca kendileriyle ve küçük kızla yüzleşmek istemeyen Yahudilerin—tüm dünyaya Filistin topraklarının kendilerine Tanrı tarafından vadedilen topraklar olduğunu söyleseler de—gerçeğin farkında olduklarını anlatmaya çalışır. Yüzyıllar boyunca Batı'nın kendi çıkarları doğrultusunda ince ince işlediği Doğu imgesini işgal ettiği toprakların gerçek sahiplerini değersizleştirmek için kullanan Yahudiler, yaptıkları işgale meşruiyet kazandırmaya çalışmışlardır. Yerleşik hayatta

uygarlık kurmamış olmaları Filistinli Bedevilerin¹⁰ ilkel, gelişmemiş ‘barbar’ topluluklar olarak gösterilmelerine neden olmuştur. Diğer taraftan tüm Filistinlilerin göçebe hayatı süren Bedeviler olduğunun gösterilmesi de bu toprakların boş olduğunun ve işgal edilmediği savının desteklenmesine yardımcı olur. Siyonizm’in¹¹ hedefleri doğrultusunda oluşturulan politik kampanyalar ile Filistinlilerin kimliksizleştirilmeye ve görünmez kılınmaya çalışılmasına Bedeviler üzerinden dikkat çekilmiştir. ‘Topraksız insanlar için insansız bir toprak’ sloganı¹² özellikle ilk Siyonistler tarafından Filistin topraklarını işgal etmenin bir gerekçesi olarak kullanılmıştır. Siyonizmin ısrarla vurguladığı nokta, İsrail Devleti’nin işgalci bir devlet değil vatanlarına geri dönen Yahudilerin kurduğu bir devlet olduğudur. Filistinlilerin bu topraklarda yaşayan yerleşik hayatta uygarlık kuramamış barbar ve gelişmemiş topluluklar olarak gayri-insanileştirilmeleri, İsrail Devleti’nin hukuki, Yahudilerin ise vicdani olarak aklanmalarında nasıl etkili bir argüman olarak kullanıldığına özellikle oyunun son kısımlarında sıkça yer verilmiştir.

Oyunda İsrail devletinin ve Siyonistlerin kendi çıkarları doğrultusunda ürettikleri söylemlerin gerçek olmadığını ve kendilerinin de bunu gayet iyi bildiklerini vurgulayan monologlar çarpıcıdır. Filistinlilerin toprakları olmayan ve çadırlarda yaşayan göçebe Bedeviler olduklarını anlatan monologların ardından onların aslında Yahudilerin evlerinde yaşadıklarını anlatan monologlar gelir:

- Ona bu evde kimin yaşadığını söyleme.
- Fakat hayır, ona Arapların onun odasında uyuduklarını söyleme. (Churchill, 2009, s. 4)

Tüm Filistinlilerin Bedeviler gibi çadırlarda yaşadığını ve evlerinin olmadığını anlatan monologlardan sonra Filistinlilerin evlerini işgal edildiğini anlatan monologların gelmesi Yahudilerin işgal eylemlerine yapılan vurguyu artırmıştır. Yalanlarla saklanmaya çalışılan İsraililerin haneye tecavüz ve işgal eylemleri İsraililerin diğer eylemleri hakkında da ipuçları verir.

Ailelerin, kendilerini ve çocuklarını ikna etme ve yapılanları meşru kılma çabaları dini ve Siyonist söylemler ışığında yapılır. Tevrat’ta açıklanan vadedilmiş toprakların

¹⁰ Genellikle çölde yaşayan geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe topluluk.

¹¹ Siyonizm, Yahudilerin Filistin’de devlet kurmalarına destek veren bir siyasi harekettir. Gazeteci Theodor Herzl’in önderliğinde on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Yahudiler için bir devlet kurma hedefine 1948 yılında ulaşılmıştır.

¹² Bu slogan üzerine detaylı bir tartışma için Ameen Rihani’nin “The Holy Land: Whose to Have and to Hold” başlıklı makalesine bakınız.

kendilerini beklediğine inanan Yahudilerin bu topraklara göç etmeleri, bu toprakların boş olduğunu iddia eden Siyonistler sayesinde mümkün olmuştur:

- Buranın bize vad edilen topraklar olduğunu ona tekrar söyle.
- Burası için insansız topraklar dediklerini söyleme ona
- Eğer bilseydim gelmeyeceğimi söyleme ona.
- Belki paylaşabileceğimizi söyle ona.
- Bunu ona söyleme. (Churchill, 2009, s. 4)

Bu konuşmada, Siyonist söylemler ışığında dünyanın çeşitli ülkelerinden Filistin'e yerleşmek için gelen kimi Yahudilerin kendilerine anlatılan yalanlar karşısında yaşadıkları hayal kırıklığı ve pişmanlık şiddetli bir şekilde vurgulanmıştır. Filistin topraklarının işgal edilmesinde kullanılan başlıca tartışma noktası, bu toprakların neredeyse boş olduğu, yaşayanların ise evleri olmayan göçebe Bedeviler olduğudur. Bedevilerin insan olarak görülmemesi topraklarının işgal edilmesinde önemli bir etken olmuştur. İlkel bir topluluk olarak kabul edilen Bedeviler kendilerini yönetemeyen ve yönetilmeye ihtiyaç duyan hayvansı varlıklar olarak gayri-insanileştirilmişlerdir. Bu toprakların insansız kabul edilmesi Bedevilerin insan olarak kabul edilmediklerinin en büyük kanıtıdır. Siyonistler insansız boş topraklar söylemiyle yalnızca Yahudileri değil dünya kamuoyunu da manipüle etmeye çalışmışlardır. İsrail Devleti ve dünya siyaseti üzerinde etkili bir yere sahip olan Siyonizm'in baskıcı politikalarını, Yahudi ebeveynin toprakları paylaşma ve iki ulusun beraber yaşama konusundaki zayıf ve çekingen tutumunda da görmek mümkündür.

Arap-İsrail savaşlarının ele alındığı beşinci sahnede ilk olarak 1948 yılında patlak veren ve Mısır, Suriye, Ürdün ve Lübnan'ın katılması ile başlayan Arap-İsrail savaşı anlatılır. Arap ülkelerinin toprak kaybetmesi ile sonuçlanan bu savaş yeni kurulan İsrail devleti için Yahudilerin devlet olarak kendilerini ispat ettikleri ve topraklarını güvence altına aldıkları önemli bir tarih olmuştur. Yüzyıllar boyunca aşağılanan ve ezilen Yahudilerin 'biz' ve 'onlar' karşıtlığı üzerinden kazandıkları ilk zaferin ulusal kimlikleri üzerindeki etkilerini görmek mümkündür:

- Ona kazandığımızı söyle
- Ona kardeşinin bir kahraman olduğunu söyle...
- Ona onları kovduğumuzu söyle
- Ona savaşçı olduğumuzu söyle
- Ona yeni bir toprak aldığımızı söyle. (Churchill, 2009, s. 5)

Yüzyıllar boyunca aşağılanan ve ezilen Yahudilerin 'biz' ve 'onlar' karşıtlığı üzerinden kazandıkları ilk zaferin ulusal kimlikleri üzerindeki etkilerini monologlarda görmek

mümkündür. Olumlu bir sosyal kimlik edinme ihtiyacında olan Yahudiler için kahramanlık ve güç bu kimliğin oluşturulmasında en önemli niteliklerdir. Churchill, Filistin topraklarını ele geçiren ve sonrasında Arap-İsrail savaşından büyük bir zaferle galip çıkan Yahudilerin, edindikleri kendinden emin ve kendine güvenen güçlü kimliklerini etkili bir şekilde ifade eder.

Savaş sonunda toprak kazanan İsraililerin bu kazanımlarının etkisi altıncı sahnede konuşmaların değişen tonunda fark edilmektedir. Soykırımla birlikte zarar gören sosyal kimliklerini elde ettikleri zaferle güçlendiren Yahudilerin kendilerini merkeze alan ve üstün gören tutumlarını ebeveynlerin monologlarında görmek mümkündür:

- Ona söyleme
- Ona yüzme havuzu konusunda sıkıntı olduğunu söyleme
- Ona o suyun bizim olduğunu ve bizim hakkımız olduğunu söyle
- Ona suyun onların toprakları için olmadığını söyle. (Churchill, 2009, s. 6)

Yahudilerin kendilerini merkeze alan ve üstün gören tutumları ilk defa bu sahnede belirgin bir şekilde kendini gösterir. Yüzme havuzunda oluşabilecek bir sıkıntının çocuğunu üzmesinden endişe eden ebeveynin Filistinliler için en küçük bir rahatsızlık duymaması, onları kendileri kadar değerli görmediklerinin ve onları gayri-insanileştirdiklerinin bir göstergesidir. Yüzme havuzlarını eğlenmek ve spor yapmak için kullanan İsraililerin bu aktiviteleri hayatta kalmak için suya ihtiyaç duyan Filistinlilerin hayati ihtiyaçlarından daha önemli görmeleri yine onları kendileri kadar insan olarak görmemelerinin bir ifadesidir. Yaşamlarını devam ettirebilmek ve tarımsal faaliyetler için gerekli olan suyun bu insanlardan esirgenmesi İsrail'in gittikçe artacak olan şiddet ve gayri-insanileştirme faaliyetlerinin göstergesi olacaktır. Churchill, bu sahneden itibaren, yaptıkları uygulamalardan daha az rahatsız olup rahatlıkla gerekçe bulabilen ve çocuklarına gerçekleri anlatma konusunda daha az çelişki yaşayan bir yetişkin profili çizer:

- Ona buldozerlerden bahsetme...
- Ona onun evleri yıktığını söyleme.
- Ona oranın inşaat alanı olduğunu söyle.
- Ona buldozerler hakkında hiçbir şey söyleme. (Churchill, 2009, s. 6)

Filistinlileri en temel haklarından mahrum bırakmaya çalışan ebeveynler çocuklarını olduğu kadar dünya kamuoyunu da kandırmaya çalışırlar. Topraklarını genişletmeye ve Filistin nüfusunu çeşitli yöntemlerle azaltmaya çalışan İsrail, Necef bölgesinde bulunan ve çoğunlukla Filistinli Bedevilere ait olan köyleri buldozerlerle yıkmıştır. Bu topraklarda

Bedevilerin mülkiyet haklarının olmadığını iddia eden İsrail'in yaptığı uygulamalar insani olmadığı gibi kanuni de değildir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Beyannamesindeki "Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır" (İnsan Hakları Bildirgesi, Madde 25) maddesinin İsrail devleti tarafından ihlal edilmesi, Filistinlilerin en temel insani haklardan bile yoksun bırakıldıklarını göstermektedir.

Beslenme ve barınma hakları ellerinden alınan Filistinlilerin maruz kaldıkları şiddet ve gayri-insanileştirme uygulamaları, kontrol noktalarında yaşanan aşağılamalar ve gayri-insanileştirmenin en son aşaması olan katliam ve soykırımlarla devam eder. İkinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirilen Yahudi soykırımı da bir anda ortaya çıkmamış, toplum kademeli olarak bu sürece hazırlanmıştır. Değersizleştirme ve aşağılamalar sonucunda ortaya çıkan şiddet, beraberinde milyonlarca Yahudi'nin gaz odalarında öldürülmelerine neden olmuştur. Filistin'de başlayan gayri-insanileştirme uygulamaları İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin maruz kaldıkları uygulamalar ile benzerlik gösterir.

Filistin'in buldozerler tarafından temizlenmiş 'boş' ve 'ıssız' topraklarında yeni çiftlikler ve şehirler kurmaya başlayan İsrail Devleti'nin uyguladığı şiddetin gittikçe artması, gayri-insanileştirme uygulamalarının metin içindeki örneklerinin de artmasına neden olur. Bu durum Filistinlilere uyguladıkları şiddet ve katliamlar için bulunmaya çalışılan mazeretlerin artmasının da sebebidir:

- Onların kafelerde bomba patlattıklarını söyleme ona
- Söyle ona, onların kafelerde bomba patlattıklarını söyle ona
- Dikkatli olmasını söyle ona
- Onu korkutma. (Churchill, 2009, s. 6)

İsrail Devleti tarafından uygulanan şiddetin ortaya çıkardığı karşı şiddet askerleri hedef aldığı kadar sivilleri ve çocukları da hedef almıştır. Filistinlilerin kafelerde patlattığı bombalar daha şiddetli tedbirlerin alınmasına ve Filistinlilerin kadın çocuk demeden daha kolay öldürülmelerine zemin hazırlamıştır. Terörün ortaya çıkardığı korku iki toplum arasındaki düşmanlığı arttırmıştır. Terör olaylarının artması İsrail Devleti'nin Filistinlilere yönelik işkence ve katliamları hem kendi kamuoyunda hem de dünya kamuoyunda gerekçelendirmesine ve mazur göstermesine olanak sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi gayri-insanileştirme çoğu zaman devletler tarafından politik çıkarları doğrultusunda sistemli bir şekilde kullanılmıştır. Churchill'in oyununda ilk önce Nazi Almanyası'nın ve sonrasında İsrail devletinin gayri-

insanileştirmeyi nasıl etkili bir şekilde kullandıklarını görmek mümkündür. Filistinlilerin gayri-insanileştirilmeleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan katliamlar Yahudi ebeveyn tarafından gerekçelendirilmeye çalışılır:

- Duvara bizi güvende tutması için ihtiyacımız olduğunu söyle ona
- Onların bizi denize dökmek istediklerini söyle ona
- Bizim onlardan çok daha fazla kişiyi öldürdüğümüzü söyle ona
- Bizim daha güçlü olduğumuzu söyle ona, bizim ayrıcalıklı olduğumuzu söyle ona
- Onların şiddetten başka hiçbir şeyden anlamadıklarını söyle ona
- Bizim barış istediğimizi söyle ona (Churchill, 2009, s. 6)

Yahudilerin kendilerini korumak adına etraflarına çektikleri duvar Filistinlilerin vahşi ve tehlikeli hayvanlar olduğu kanısını ortaya çıkarır. Hayatta kalmanın ve güvende olmanın tek yolunun ölmek için öldürmek olduğu şiddetle vurgulanır. Güçlünün zayıf üzerinde kurmaya çalıştığı otorite ve hâkimiyet hakkı gayri-insanileştirme uygulamalarına zemin hazırlar. İnsanın benzersizliği özelliklerini taşımadığına inandıkları Filistinliler daha az akılsallık taşıdığına inanılan hayvanlara benzetilmek suretiyle gayri-insanileştirilmişlerdir. Şiddetten başka hiçbir şeyden anlamayıp İsrailileri şiddete zorlayanların Filistinliler olduğu ve barış isteyenlerin Yahudiler olduğu anlatılır konuşmalarda. Ancak Filistinlilerin en temel ihtiyacı olan suyun yüzme havuzlarında eğlence için kullanılması barış istediklerini söyleyen İsraililerin samimiysizliklerini gözler önüne serer. Naziler tarafından gayri-insanileştirmeye maruz bırakılan Yahudilerin, Filistinlileri de aynı şekilde gayri-insanileştirmelerine neden olan psikolojik süreçleri incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Churchill son sahne ile gayri-insanileştirme sürecinin yanı sıra Yahudilerin kendi içlerinde yaşadıkları ikilem ve değişimi de özetler. Oyunun başından beri devam eden kız çocuğundan yaşananları saklama çabası ortadan kalkar ve çocuğa yaşanan tüm şiddet ve ölümler anlatılır. Yaptıklarından utanmayan ve çocuğunun da utanmasını istemeyen son sahnedeki Yahudi yetişkinlerin değişimi dikkat çekicidir.

Yahudi ailelerin çocukları yaşananlardan koruma çabası son sahnenin başında da devam eder. Çocuğun televizyonda haber izlemesini istemeyen İsraili ebeveynler çocuklarına terörist eylemler karşısında kendilerini koruduklarını anlatırlar. Churchill. Filistinliler karşısında kendi halkını ve topraklarını koruduğunu ileri süren İsrail devletinin ve ordusunun orantısız güç kullandığını düşünerek eleştirir. Roket saldırıları sonucunda İsrail tarafında az kişi ölmesine rağmen Filistinlilerin ağır kayıpları İsrail ordusunun orantısız güç kullanımı hakkında bir fikir verir:

- Haberleri izleyemeyeceğini söyle ona
- Çizgi film izleyebileceğini söyle ona
- Geç vakte kadar uyanık kalıp *Friends*'i izleyebileceğini söyle ona.
- Onların roketlerle saldırdıklarını söyle ona...
- Bizden çok az kişinin öldürüldüğünü söyle ona
- Bizim savunmamız için ordunun geldiğini söyle ona (Churchill, 2009, s. 7)

Churchill bu sahnede Filistinlilerle yaşanan çatışmadan uzak tutulan ve normal şartlardaki her çocuğun sahip olması gereken yaşantıya sahip olan Yahudi kız çocuğu ile aynı coğrafyada yaşayan ve kendilerinden bahsedilmeyen Filistinli çocukların yaşam şartlarını düşünmeye yöneltir. Bir tarafta televizyon izleyerek hayatlarına devam eden küçük kız ve diğer Yahudi çocuklarının durumu anlatılmış diğer tarafta ise bombalar ve silahlar altında ölümün kıyısında yaşayan Filistinli çocukların durumu düşünmeye sevk edilmiştir. Churchill haberleri izlemesine izin verilmeyen İsraili çocuklar gibi tüm dünyanın da Filistin'de yaşananlardan ve Filistinlilerin yaşadıklarından haberdar olmadıklarını veya olsalar bile hayatın gerçeklerinden kaçıp sanal dünyaya sığınmayı tercih ettiklerini vurgular gibidir. Çocuklara uygulanan şiddet ve katliamlar karşısında bile sessiz kalabilen uluslararası kamuoyunun sessizliğinin ve tepkisizliğinin altında yatan nedeni alt-insanlaştırma ile açıklamak mümkündür. Dünya kamuoyunun Filistinlilerin yaşadıkları karşısında tepkisiz kalmasını, onları daha az insani olarak algılamaları ile açıklayabiliriz. Kendi vatandaşları için günlerce yas tutan insanların yaşanan ölümler karşısındaki umursamaz tavırları küçük kız üzerinden vurgulamıştır. Çok bilinen Amerikan komedi dizisi *Friends*'e oyunda gönderme yapılması İsrail'in en büyük destekçilerinden olan ve tüm politikalarının arkasında duran Amerika'ya vurgular niteliktedir. Churchill, bu bağlamda Filistin'de yaşanan şiddet ve ölümlerde İsrail kadar Amerika'nın da büyük payı olduğuna dikkat çeker.

Churchill, oyunda Filistinlilere uygulanan şiddet eylemlerinin dünya kamuoyunun gözünde meşru kılınmasının tüm Filistinlilerin terörist olarak yaftalanması ile mümkün olduğunun altını çizer. İsraililerin Filistinlileri terörist olarak gösterme çabası, değersizleştirilen Filistinlilerin katledilmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Churchill, Filistinlilerin terörist olarak nasıl değersizleştirilmeye çalışıldıklarını şöyle açıklar:

- Onlardan kaç tanesinin öldürüldüğünü ona söyleme.
- Hamas savaşçılarının öldürüldüğünü söyle ona.
- Onların terörist olduklarını söyle ona.
- Onların pislik olduğunu söyle ona. (2009, s. 7)

Hamas'ın terör eylemlerinin tüm Filistinlilere mal edilmesi, gayri-insanileştirme olgusunun tüm Filistinlileri ve Arapları nasıl genellediğini ortaya koyar. Terörist olarak algılanan tüm Filistinliler kalıpyargı ile gayri-insanileştirilmişlerdir. Teröristlerin hem sıcaklık ve samimiyetlerinin hem de yeterlik ve yetkinliklerinin düşük olması, pis ve iğrenç olarak algılanmalarına neden olmuştur. Filistinlilerin terörist olarak önyargıya maruz kalmaları gayri-insanileştirilmelerini kolaylaştırmıştır:

- Ölü kızların aileleri hakkında bir şey söyleme ona
- Televizyonda gördüğüne inanamayacağını söyle ona
- Bebekleri yanlışlıkla öldürdüğümüzü söyle ona. (Churchill, 2009, s. 7)

Uluslararası medyayı ve İsrail medyasını denetimine alan ve etkili bir biçimde kullanan İsrail, Filistin'de yaşananların kimi zaman taraflı kimi zamanda küçük alt başlıklar altında birkaç satırla verilmesini sağlamıştır. Dünyanın, katliamların ve işkencelerin tümünden haberdar olmasını engellemeye çalışan İsrail, medya üzerinden şiddeti ve katliamları değersizleştiren ve hafifleten bir dil oluşturmuş ve eylemlerini mazur gösterme ve haklı çıkarma gayretinde olmuştur. Kendini teröristlerden savunma söylemi ve yalanı İsrail'in uluslararası politikada ve medyada kullandığı en etkili dil olmuştur.

Yahudi lobisinin Avrupa ve Amerikan medyası üzerindeki gücünü ve oluşturduğu söylemi uluslararası haber bültenlerinde ve yazılı basında net bir şekilde görmek mümkündür. Said bu durumu şöyle ifade eder:

Dikkatle takip edecek olursanız, New York Times'da hemen her gün İsrail hakkında bir haberin çıktığını ve aynı haberin ancak son paragrafında, 'Bugün 3 Filistinli daha öldürüldü' şeklinde bir cümlenin yer aldığını görürsünüz. Bizi sinekler gibi öldürüyorlar ve bu konuda kimsenin ağzından tek laf çıkmıyor. (2009, s. 197)

Haberin sonunda üç Filistinlinin öldürülmesi sıradan ve gerekli bir durum olarak verilmiştir. Neden öldürüldükleri açıklanmayan bu insanların terörist olarak isimleri yoktur ve sadece rakam olarak ifade edilirler. İsrail'in medya üzerindeki kontrolü kimi zaman olayların gizlenmesinde kimi zaman da çarpıtılmasında etkili bir şekilde kullanılmıştır. İsrail'in gizlemekte başarılı olamadığı ve medyaya yansıyan bebek ölümlerinin ise yanlışlıkla olduğunun söylenmesini Said, samimiyet ve gerçeklikten uzak bulur: "Televizyon elbette kusurlu bir alettir, bir görüntüyü aktarırken arka planda neler olduğunu ya da bağlamını göstermez, fakat yine de evlerin temelinden yıkıldığını ve tankların silahsız köylere daldığını görmemezlik edemezsiniz. Bu yüzden, kendini savunma gibi gerekçelere başvurmak gülünçtür" (2009, ss. 156-157). Diğer kitle iletişim araçlarını olduğu kadar Said'in kusurlu olarak nitelendirdiği televizyonu da kendi politik

amaçları için kullanan İsrail'in insanlık dışı eylemlerinin tarafsız olması ve vicdanlı insanların gözünden kaçması da zordur. İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı insanlık dışı eylemleri çarpıtma ve mazur gösterme amaçlı söylemleri kadar bebekleri yanlışlıkla öldürdüklerini ifade etmeleri de inandırıcı bulunmamıştır.

Yahudilerin dinlenme ve ibadet günü olan Şabat gününde başlayan ve Gazze'de binden fazla Filistinlinin ölümüne ve daha fazlasının evsiz kalmasına neden olan saldırıdan sonra İsrail, BM kuruluşu UNRWA'nın (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu) Filistin'e yapacağı ve Filistinliler için hayati önem taşıyan gıda ve ilaç yardımını Şabat günü olması nedeniyle durdurmuştur. Din ve inançların bile İsrail'in Filistinlileri yok etme politikasında etkin bir şekilde nasıl kullanıldığına Noam Chomsky şöyle dikkat çeker: “Yüzlerce kişi Şabat gününde Amerikan bombardıman uçakları ve helikopterleri tarafından katledilebiliyorken, bu kutsal güne saygı gereği, ölüm kalım savaşı veren Filistinlilere yiyecek ve ilaç verilmemeliydi” (Chomsky & Pappe, 2011, s. 109). İsrail ve Amerika'nın Filistinlileri yok etme hedeflerinin bu kadar gülünç mazeretlerle desteklenmesi katledilen çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan binden fazla Filistinlinin sayısını artırmaya hizmet etme niyetini taşımaktadır. Giriş çıkışların yasaklandığı Gazze'de katledilen bebeklerin ve çocukların medyaya düşen görüntülerinin ve ailelerinin dramını anlatan Churchill aynı zamanda İsrailli ailelerin son sahneye gelinceye kadar devam eden değişimini bebeklerin ölümüne gösterdikleri tepki ile gözler önüne serer:

Ölü kızların ailesinden bahset ona, onların isimlerini söyle ona, neden olmasın, söyle ona bütün dünya biliyor o neden bilmesin? Ölü bebekler olduğunu söyle ona, bebekleri gördü mü? Utanılacak hiçbir şeyi olmadığını söyle ona. Bunu kendi kendilerine yaptığını söyle ona. İnsanlar onlar için üzölsün diye çocuklarının öldürölmesini istediklerini söyle ona, onlar için üzöün olmadığını söyle ona, onlara üzölmemesini söyle ona, acınması gerekenlerin bizler olduğunu söyle ona. Bize acı çektirmek için konuşamayacaklarını söyle ona. (Churchill, 2009, s. 7)

Öldürölen bebekleri artık saklama gereöi duymayan İsrailli aileler tüm vicdani ve ahlaki sorumluluktan kurtulmuş ve dönüşömlerini tamamlamışlardır. Tüm dünyanın ve kız çocuğunun karşısında yaptıkları katliamların arkasında duran ve en ufak bir tereddüt ve rahatsızlık duymayan kişiler haline gelmişlerdir. Churchill bu durumu öldürölen çocukların isimlerini bile kendi çocuklarına söylemekte sakınca görmeyen İsrailli ailelerin kendinden emin tutumu ile ortaya koyar. Yaptıklarından utanmaması gerektiöi anlatılan kız çocuöuna katliamların sorumluluğunun Filistinlilere ait olduöu ve onların suçu olduöunun anlatılması ve geçmişte yaşadıkları soykırımından dolayı herkesin

acısına kayıtsız kalmayı empoze etme çabası vardır. Dünyadaki hiçbir acı onlarınki kadar şiddetli ve korkunç olmadığı için diğer herkes gibi Filistinliler de ilgiye, anlayışa ve en önemlisi merhamete layık değillerdir. Bu bakış açısı kendinden başkasını değerli görmeyen ve aynı kategoriye yerleştirmeyen ve onları gayri-insanileştiren bakış açısıdır.

Yahudilerin kısa bir tarihinin verildiği oyunun başında soykırıma maruz kalmış ürkek, zayıf ve ayakta kalmaya çalışan, toprağı bile olmayan Yahudilerin oyunun sonunda geldikleri durum dikkat çekicidir. Churchill soykırıma uğrayanların nasıl soykırım uygulayanlara dönüştüklerini ve gayri-insanileştirmenin soykırımla sonuçlanmasını etkileyici bir dille ifade eder:

Biz demir yumruğuz söyle ona, bunun savaşın sisi olduğunu söyle ona, güvende oluncaya kadar onları öldürmeyi bırakmayacağımızı söyle ona, ölmüş polisi gördüğüm zaman güldüğümü söyle ona, şimdi yıkıntıların arasında yaşayan hayvanlar olduklarını söyle ona, onları yok etsem umurumda olmayacağını söyle ona, dünya bizden nefret edecek olsa da, dünya bizden nefret etse de umurumda olmadığını söyle ona, bizim nefret etmekte daha iyi olduğumuzu söyle ona, bizim seçilmiş insanlar olduğumuzu söyle ona, onların kan içinde kalmış çocuklarına baktığımı söyle ona ve ne mi hissettim? O olmadığı için tamamen mutlu hissettiğimi söyle ona. (Churchill, 2009, s. 7)

Yahudilerin etkileyici değişimini ‘demir yumruk’ metaforu ile destekleyen Churchill İsrail’in Filistinliler üzerindeki ezici ve yok edici politikalarını vurgulayarak Yahudilerin totaliter bir yönetim sistemi kurduğuna işaret etmektedir. İsrail’in kurduğu bu totaliter rejimin tıpkı Nazi Almanya’sı ve Hitler’in diktatörlüğünde olduğu gibi komşuları ile savaşan ve belli bir etnik gruba yönelik soykırım yapan bir devlet olduğunu vurgular. Filistinlilerin maruz kaldıkları soykırım değişen ve dönüşen Yahudilerin eseridir. Güvenliğini sağlama yalanının ardına sığınan İsrail ve Yahudiler kendi sınırları içerisinden bir savunma stratejisi uygulamamış ‘saldırı, en iyi savunmadır’ mantığı doğrultusunda Filistin’i işgal etmiş ve işgal ettiği topraklar üzerinde bir tampon bölge oluşturarak sözde savunmasına zemin hazırlamıştır. Güvenliğini Filistin toprakları üzerinde sağlayan İsrail’in katlettiği insanlara yönelik duyguları onların cesetleri karşısında gülmesine izin verebilecek demir katılığına ulaşmıştır. Ancak demir kadar sert sınırlara sahip olan insanlar kurbanlarını vicdani ve ahlaki bir rahatsızlık duymadan rahatça öldürebilirdi. İkinci Dünya Savaşı’nda Auschwitz toplama kampının komutanı olan Rudolph Höss, Hitler’in emirlerinin uygulanabilme şartını şöyle ifade eder; “Yalnızca demir gibi bir azim Hitler’in emirlerini uygulayabilirdi ve bu da ancak tüm insani duyguların boğulması ile başarılabilirdi” (1996, s. 162). İnsanları öldürmenin ve

onlara işkence etmenin zorluğunu dile getiren Höss, bu durumla baş etmenin yolunu insani duygulardan kurtulmak olarak göstermiştir. Vicdan azabı gibi insani bir duygudan kurtulmak ancak yapılan eylemlere ahlaki ve kanuni meşruiyet kazandırmakla mümkün olmuştur. İşkence edilen ve öldürülenlerin insan statüsünden çıkarılarak hayvan olarak görülmesi, yapılan eylemlerin ahlaki ve vicdani sorumluluğunu ortadan kaldırmış ve katliamların toplum tarafından kabul edilip uygulanmasına olanak sağlamıştır.

Churchill, Filistinlileri hayvanlar olarak algılayan Yahudilerin kan donduran rahatlığını seyirciye etkili bir şekilde aktarır. Filistinli çocuğun ölümü karşısında ölen çocuğun kendi çocuğu olmamasından mutlu olan ve bunu çocuğuna anlatmaktan çekinmeyen Yahudi ailelerin monoloğunu Tony Kushner ve Alisa Solomon şöyle değerlendirir: “Monoloğun son satırı açıkça bir uyarıdır. Çocuğunuzu başkalarının çocuklarına kayıtsız kalarak koruyamazsınız” (2015). Ben ve öteki üzerinden yapılan ayrıştırmalarda ben ve ötekinin birbirinin yerine geçmesinden ve her ben’in aynı zamanda bir öteki olmasından dolayı ben’in (Yahudi çocuklar) korunabilmesi için ötekinin (Filistinli çocuklar) de korunması gerekmektedir. Çocukların ve tüm insanların korunması da ancak empati üzerinden kurulan ilişkilerle mümkündür. Ancak bu var olan koşullar altında mümkün gözükmemektedir.

Filistinlileri hayvanlar olarak algılayan Yahudilerin Filistinli çocukların ölümlerine karşı gösterdikleri ilgisizlik ve duyarsızlığı anlatan monolog, gayri-insanileştirme olgusunun ortaya çıkma sürecini ve sonuçlarını net bir şekilde gözler önüne serer. Filistinli çocukların ölümü hakkında hissettiklerini, çocuğuna anlatma konusunda ikilem yaşayan Yahudi ailenin monoloğu oyuna ismini veren çocuklar için önemlidir:

- Onu söyleme ona.
- Onu sevdiğimizi söyle ona
- Onu korkutma (Churchill, 2009, s. 7).

Churchill’in Filistinli çocukların ölümü karşısında Yahudi ailenin hissettiklerini anlatmamasını ifade eden monoloğu önemlidir. Başka çocukların ölümlerine ilgisiz kalan bir ailenin kendi çocuğuna karşı tavrına vurgu yapan Churchill, aynı zamanda çocukların korkmayacağı ve sevildiklerini hissettikleri bir dünya yaratma mecburiyetini hatırlatmaktadır.

Churchil’in *Seven Jewish Children* isimli oyunu, Filistinlilerin maruz kaldığı gayri-insani uygulamaları şiddetle eleştirmiş ve Batı dünyasının yıllardır devam eden İsrail taraflı bakış açısına dikkat çekmiştir. Dünya kamuoyunda antisemitist olmakla suçlanan

Churchill ve oyunu tepki ve cevap niteliğinde Filistin-İsrail çatışması hakkında yazılan oyunlarla uzun süre kamuoyunun gündeminde kalmıştır. Bu bağlamda oyun Filistin-İsrail çatışması ve Filistinlilerin maruz kaldıkları şiddet ve öldürme eylemleri konusunda farkındalık yaratmış ve Filistinlilerin sesi olmaya çalışmıştır.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde psikolojik bir olgu olarak tanımlanmasının ardından 2000’li yıllarda kuramsallaştırılan gayri-insanileştirme, bireysel veya grup temelli olarak diğer insanların daha az insani özellikler atfedilerek daha az insan, ya da tüm insani özelliklerden soyutlanarak insan olarak kabul edilmemesi olarak ifade edilmiştir. Bu çalışmada ilk olarak gayri-insanileştirme olgusu tanımlanmış ve bu olgunun özünde yer alan, insanların kendilerini diğerlerinden daha fazla insan olarak algılamalarına neden olan insani özelliklerin neler olduğu incelenmiştir. Kendilerini bu özelliklere sahip yani insan olarak tanımlayanların tarihsel süreçte diğerlerini bu özelliklerden neden ve nasıl soyutladıkları gayri-insanileştirme uygulamalarının ışığında ele alınmıştır.

Bu tez çalışmasında gayri-insanileştirme bağlamında incelenen Churchill’in *Seven Jewish Children* adlı oyunu, Londra’da Royal Court Tiyatrosu’nda 6 Şubat 2009 yılında sahnelenmesinin ardından olumlu ve olumsuz pek çok tepki almış, sayısız tartışmalara konu olmuştur. Churchill, İsrail’in 2008’deki Gazze saldırısının ardından Filistin’de yaşanan drama dikkat çekmek ve Filistin’in sesi olmak adına *Seven Jewish Children*’ı kaleme almıştır. Filistin-İsrail çatışmasını ezen ve ezilen karşıtlığında ele alan Churchill İsrail’in orantısız güç kullandığı askerî harekâta ve Filistinlilerin maruz kaldığı insanlık dramına bu oyun ile tepki göstermiştir. Churchill’in önce Yahudi-Nazi, sonrasında ise Filistin-İsrail çatışmasına yer vermiş olması duruma Filistin ya da İsrail tarafından değil ezilenlerin tarafından baktığını açıkça ortaya koymaktadır.

Seven Jewish Children, Caryl Churchill’in Filistinlilerin yaşadıklarına tepkisiz kalmadığı ve politik görüşlerini cesurca ortaya koyduğu oyunlarından biri olarak uzunca bir süre gündemde kalmıştır. İsrail devletinin kuruluş sürecini ve İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren Yahudi tarihinin kısa bir özetini veren oyun Savaş sırasında Nazilerin gerçekleştirdiği Yahudi soykırımı ile başlar ve 2008’deki Gazze saldırısına kadar devam eder. İsimleri anılmayan farklı karakterler ve farklı tarihler üzerinden devam eden oyun yedi sahneden oluşur. Churchill karakterlere isim vermeyerek İsraillileri tek bir kimlik altında tüm dünyaya karşı tek ses olduklarını vurgulamak ister. Oyun için de farklı seslere sahip karakterler olsa da oyunun son sahnelerinde bu karakterlerin sesleri duyulmaz olmuştur.

Churchill'in oyunda Filistinli bebeklerin öldürülmesini anlattığı monologların Yahudilerin Hristiyan bebekleri kaçırıp öldürdüklerine dair Orta Çağ önyargılarına vurgu yaptığı düşünülmüş ve yazar Yahudi düşmanlığı ile suçlanmıştır. Oyunun sahnelenmesinin hemen ardından Filistinlilerin yaşadıkları drama sessiz kalan kitleler İsraililerin eleştirilmesine sessiz kalmamış ve oyuna çok hızlı bir şekilde tepki göstermişlerdir.

Churchill oyunun ilk sahnelerinde Yahudi soykırımında yaşananlara yer vermiştir. Soykırım ve sonrasında yaşananların çocuklara anlatılamayacak kadar dehşet verici olması yaşanan durumun saklanması gerektirir. Bu nedenle Yahudi ebeveynlerin çocuklarını yaşadıkları dünyanın çirkin ve karanlık yüzünden koruma çabası son sahnelere kadar devam eder. Churchill, insanların bu dünyayı çocuklara anlatılamayacak kadar korkunç ve yaşanılmaz bir yer haline getirdiği gerçeğiyle seyirciyi yüzleştirir. Çocukların ölmediği savaşların ve şiddetin yaşanmadığı bir dünya için harekete geçmek gerektiği Yahudi çocuğunun yaşadıkları üzerinden şiddetle vurgulanır. Çocuğun isimsiz olması yaşanan olayların ölümün ve şiddetin kol gezdiği bu dünyada milyonlarca çocuğun ve ailesinin yaşadıklarının bir temsili gibidir. İsrail'in kabul edilemez işgal ve işkenceleri karşısında sesini duyuramayan ve kendini ifade edemeyen Filistin halkının bu çaresiz durumu oyunda Filistinlilere ses verilmeyerek vurgulanmıştır. İsrail-Filistin çatışması ve Filistin'de yaşananlar İsraililerin ağzından anlatılır. Filistinlilerin oyundaki edilgen konumu Filistinlileri ve tüm Doğuluları tanımlayan, onların yerine konuşan ve karar veren şarkiyatçı düşünce sistemine bir eleştiri niteliğindedir.

Yahudi çocukların İkinci Dünya Savaşı'nda maruz kaldıkları şiddetin aynısını yaşayan Filistinli çocukların İsrail'in düzenlediği hava saldırılarının gölgesinde silahlar ve bombalar altında devam eden hayatta kalma mücadelesi oyunun son sahnesinde seyirciyi şiddetli bir şekilde etkisi altına alır. Bu sahnede İsraili ebeveynin öldürülen Filistinli çocuklar karşısındaki umursamaz ve rahat tutumu oyunun başından beri çocuklarını ölümden ve şiddetten korumaya çalışan ailelerin geldikleri son durumu gösterir. Churchill, ötekilerin acısına yabancılaşan ve empati kurma yetisini kaybeden ailelerin bu korkunç değişimini gösteren monologlar ile aynı zamanda tüm insanlığın karşı karşıya geldiği tehlikenin de altını çizer. Bu bağlamda, gayri-insanileştirme olgusunun insanları değiştiren ve dönüştüren etkisini, Yahudi aileleri kendi çocuklarının haricindeki çocuklara ve tüm insanlara karşı gösterdikleri insanlık dışı yaklaşımda görmek mümkündür.

Filistinlilerin ve dünyanın pek çok yerinde yaşayan diğer insanların maruz kaldıkları insanlık dışı eylemler geçmişten günümüzde çok fazla bir değişiklik göstermemiştir. Tarihsel süreçte milyonlarca insan askeri, teknolojik ve ekonomik üstünlüklerini kullanan toplumların din, dil, ırk veya cinsiyet üzerinden yaptıkları gayri-insanileştirme uygulamaları sonucunda şiddet, katliam ve soykırıma maruz kalmıştır. Yirminci ve yirmi birinci yüzyılda yaşanan savaşlar ve soykırımlarda milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. İnsanları sınıflandıran ve ötekileştiren sistemlerin ezici baskısı altında “diğerleri” çoğu zaman barbar, ilkel veya hayvansı varlıklar olarak algılanmış ve insani özellikleri görmezden gelinmiştir. İnsani özelliklerinden soyutlanan bu insanların hayvanlarla ya da cansız varlıklarla özdeşleştirilmesi, şiddet ve katliamların toplum tarafından kabul edilmesinde ve vicdani sorumluluğun ortadan kaldırılmasında etkili olmuştur.

Bugün Filistinlilerin ve pek çok topluluğun maruz kaldığı gayri-insanileştirilmelerin özünde yer alan ben ve öteki karşıtlığı, farklılıkların üstünlük temelli olarak değerlendirilmesine ve dolayısıyla da ötekileştirmeye neden olmaktadır. Farklılıkların üstünlük ve yetersizlik karşıtlığında değerlendirilmesi, farklılıklarından dolayı yetersiz görülen insanların kötü muameleye maruz bırakılmasına neden olmuştur. Albert Bandura bir insana kötü davranmanın kendini kınamadan veya kendinden nefret etmeden yapılabilmesinin zor olduğunu belirtir (2003, s. 36). İnsanın kendine çok benzeyen bir canlıya kötü davranmasının o insan üzerindeki ağır etkilerini ortadan kaldırmak ancak ötekiyle paylaşılan ortak özelliklerin inkâr edilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda benzer özellikler taşıdığına inanılan bir canlıya eziyet etmenin veya öldürmenin zorluğu göz önüne alındığında şiddet ve katliamların önlenmesinde diğerleri ile empati kurmanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze şeklini ve tarzını değiştiren sömürgecilik, bugün yerini modern sömürgecilik olarak nitelendirilen emperyalizme bırakmıştır. Emperyalizmin diğerlerini kontrol etme ve sömürme amaçları doğrultusunda sıkça başvurduğu gayri-insanileştirme hala yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar ve toplumlar arasındaki farklılıkların onları birbirinden ayırmak, düşmanlaştırmak ve ötekileştirmek için kullanılması insanların ayrımcılık, şiddet, katliam ve soykırımlarla yüz yüze gelmesine neden olmaktadır. Savaşların ve ölümlerin hala son bulmadığı aksine daha fazla şiddetlendiği çağımızda ayrımcılık ve katliamların mazur gösterilmesinde kullanılan

gayri-insanileştirmenin anlaşılması, yok olma tehlikesi yaşayan insanlığın huzur ve barışı için alınması gereken tedbirler bakımından önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- ‘Filistin’ Maddesi. (1945). In *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: AddisonWesley.
- Aristoteles. (2010). *Politika* (M. Tunçay, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Armaoğlu, F. H. (1991). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları, 1948-1988*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Attias, J. C., & Benbassa, E. (2002). *Paylaşılamayan kutsal topraklar ve İsrail* (N. Önal, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bandura, A. (2003). The role of selective moral disengagement in terrorism and counterterrorism. In F. M. Moghaddam & A. J. Marsella (Eds.), *Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences and interventions*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Bauman, Z. (1991). *Modernity and ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Buber, M. M. (2003). *Ben ve Sen* (İ. Palsay, Çev.). İstanbul: Kitabiyat Yayınları.
- Buber, M. M. (1958). *I and Thou* (2nd ed.) (R. G. Smith, Trans.). New York: Charles Scribner’s Sons.
- Cevizci, A. (2001). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Say yayınları.
- Chomsky, N., & Pappe, I. (2011). *Yaşamla ölüm arasında Gazze: Düinden bugüne Filistin sorunu* (T. Doğan & A. K. Saysel, Trans.). İstanbul: Bgst yayınları.
- Churchill, C. (2009, February 12). Seven Jewish Children. Retrieved from <http://www.dramaonlinelibrary.com/plays/seven-jewish-children-iid-150775>
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve farklılık: Siyasetin açmazlarına dair demokratik çözüm önerileri* (F. Lekesizalın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Cortes, B. P., Demoulin, S., Rodriguez, R. T., Rodriguez, A. P., & Leyens, J. (2005). Infrhumanization or Familiarity? Attribution of Uniquely Human Emotions to the Self, the Ingroup, and the Outgroup. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(2), 243-253. doi:10.1177/0146167204271421
- Çelik, M. (2017). Kavramsal olarak diaspora, Ermeni Diasporası Ve Lübnan Ermeni Diasporası. *Tarih Ve Gelecek Dergisi*, 3(3), 321-341. doi:10.21551/jhf.341287

- Demirtaş-Madran, H. A. (2012). Temel beklenti etkisi: Kendini gerçekleştiren kehanet. In K. Çayır & M. Ayan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Doosje, B., & Ellemers, N. (1997). Stereotyping under threat: The role of group identification. In R. Spears, P. J. Oakes, N. Ellemers, & S. A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life*. Oxford: Blackwell.
- Dönmez, A. (1992). Bilişsel sosyal şemalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 131-146. doi: 10.1501/Felsböl_0000000108
- Efil, Ş. (2016). Kendini 'Öteki'nde fark etmek: Ben-Öteki ilişkisinin felsefi uzantıları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), Kış (Aralık), 51-66. doi: <http://dergipark.org.tr/inijoss/issue/28897/420128>
- Fanon, F. (2013). *Yeryüzünün lanetleri* (Ş. Süer, Çev.). İstanbul: Versus Kitap.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878-902. doi:10.1037/0022-3514.82.6.878
- Fitzsimmons, L. (1989). *File on Churchill*. London: Ricard Clay Ltf, Bungay, Suffolk.
- Hall, S. (1998). Eski ve yeni kimlikler, eski ve yeni etniklikler. In A. D. King (Ed.) & G. Seçkin & U. H. Yolsal (Çev.), *Kültür, küreselleşme ve dünya-sistemi: Kimlik temsiline çağdaş koşulları*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Harris, L. T., & Fiske, S. T. (2006). Dehumanizing the Lowest of the Low. *Psychological Science*, 17(10), 847-853. doi:10.1111/j.1467-9280.2006.01793.x
- Haslam, N., & Loughnan, S. (2014). Dehumanization and Infrhumanization. *Annual Review of Psychology*, 65(1), 399-423. doi:10.1146/annurev-psych-010213-115045
- Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M., & Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 937-950. doi:10.1037/0022-3514.89.6.937

- Haslam, N., Loughnan, S., & Sun, P. (2011). Beastly: What Makes Animal Metaphors Offensive? *Journal of Language and Social Psychology*, 30(3), 311-325. doi:10.1177/0261927x11407168
- Haslam, N., Loughnan, S., Reynolds, C., & Wilson, S. (2007). Dehumanization: A New Perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 409-422. doi:10.1111/j.1751-9004.2007.00030.x
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 252-264. doi:10.1207/s15327957pspr1003_4
- Hegel, G. W. (2011). *Tinin görüngübilimi* (A. Yardımlı, Trans.). İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, G. W. (2006). *Tarih felsefesi* (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Higgins, C. (2009, February 18). Is Caryl Churchill's play Seven Jewish Children antisemitic? Retrieved from <http://www.theguardian.com/culture/charlottehigginsblog/2009/feb/18/israelandthepalestinians-religion>
- Hinton, A. L. (2010). *Why did they kill? Cambodia in the shadow of genocide*. Berkeley, CA: Univ. of California Press.
- Hoffman, J. (2019, April 03). UK writer wonders if good barriers truly make good neighbors in film, 'Wall'. Retrieved from <http://www.timesofisrael.com/uk-writer-wonders-if-good-barriers-truly-make-good-neighbors-in-film-the-wall/>
- Höss, R. (1996). *Death dealer: The memoirs of the SS Kommandant at Auschwitz* (S. Paskuly, Ed.; A. Pollinger, Trans.). New York: Da Capo Press.
- Jacobson, H. (2014, July 10). Howard Jacobson: Let's see the 'criticism' of Israel for what it. Retrieved from <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/howard-jacobson/howard-jacobson-lets-see-the-criticism-of-israel-for-what-it-really-is-1624827.html>
- Kanahara, S. (2006). A review of the definitions of stereotype and a proposal for a progressional model. *Individual Differences Research*, 4(5), 306-321. doi:https://www.researchgate.net/publication/288533135_A_review_of_the_definitions_of_stereotype_and_a_proposal_for_a_progressional_model
- Kelman, H. G. (1973). Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers. *Journal of Social Issues*, 29(4), 25-61. doi:10.1111/j.1540-4560.1973.tb00102.x

- Khalidi, R. (2012). Filistinliler ve 1948: Başarısızlığın temel nedenleri (E. L. Rogan, Ed.). In A. Shlaim (Ed.) & S. G. Ihlamur-Öner (Çev.), *Filistin uğruna 1948'in tarihini yeniden yazmak*. İstanbul: Küre yayınları.
- Kushner, T., & Solomon, A. (2015, June 29). 'Tell Her the Truth'. Retrieved from <http://www.thenation.com/article/tell-her-truth/>.
- Lang J. (2010). Questioning Dehumanization: Intersubjective Dimensions of Violence in the Nazi Concentration and Death Camps. *Holocaust and Genocide Studies*,24(2), 225-246. doi:10.1093/hgs/dcq026
- Levinas, E. (2004). Etik ve siyaset (C. Haşimi & Ö Gözel, Çev.). *Tezkire* (Levinas Özel Sayısı),38-39, Mayıs/Ağustos, 147-157. doi:http://isamveri.org/pdfdrg/D01353/2004_38-39/2004_38-39_HASIMIC_GOZELO.pdf
- Levinas, E. (2004). Öteki, ütopya ve adalet (A. Arıöz Ete, Çev.). *Tezkire* (Levinas Özel Sayısı),38-39, Mayıs/Ağustos, 221-231. doi:http://isamveri.org/pdfdrg/D01353/2004_38-39/2004_38-39_ETEAA.pdf
- Levinas, E. (1985). *Ethics and infinity: Conversations with Philippe Nemo; Translated by Richard A. Cohen*. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Lévi-Strauss, C. (1994). *Irk, tarih ve kültür* (H. Bayrı, R. Erdem, A. Oyacıoğlu, & I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Leyens, J., Paladino, P. M., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A., & Gaunt, R. (2000). The Emotional Side of Prejudice: The Attribution of Secondary Emotions to Ingroups and Outgroups. *Personality and Social Psychology Review*,4(2), 186-197. doi:10.1207/s15327957pspr0402_06
- Leyens, J., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M., Vaes, J., & Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology*,31(4), 395-411. doi:10.1002/ejsp.50
- Leyens, J., Demoulin, S., Vaes, J., Gaunt, R., & Paladino, M. P. (2007). Infra-humanization: The Wall of Group Differences. *Social Issues and Policy Review*,1(1), 139-172. doi:10.1111/j.1751-2409.2007.00006.x
- Loughnan, S., Haslam, N., & Kashima, Y. (2009). Understanding the Relationship between Attribute-Based and Metaphor-Based Dehumanization. *Group*

Processes & Intergroup Relations, 12(6), 747-762.
doi:10.1177/1368430209347726

- Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2002). *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups*. New York (N.Y.): Psychology Press.
- Memiş, E. (2006). *Kaynayan Kazan Ortadoğu: Ortadoğu (Geçmişten günümüze Ortadoğu sorunları ve çözüm yolları)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Morris, B. (2012). 1948 Filistin toplu göçünü yeniden incelemek. In E. L. Rogan & A. Shlaim (Eds.) & S. G. İhlamur-Öner (Çev.), *Filistin uğruna: 1948'in tarihini yeniden yazmak*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Opatow, S. (1990). Moral Exclusion and Injustice: An Introduction. *Journal of Social Issues*, 46(1), 1-20. doi:10.1111/j.1540-4560.1990.tb00268.x
- Ostrom, T. M., Bond, C. F., Jr., Krosnick, J. A., & Sedikides, C. (1994). Attitude scales: How we measure the unmeasurable. In S. Shavitt & T. C. Brock (Eds.), *Persuasion: Psychological insights and perspectives*. Needham Heights, MA, US: Allyn & Bacon.
- Quillian, L. (2006). New Approaches to Understanding Racial Prejudice and Discrimination. *Annual Review of Sociology*, 32(1), 299-328. doi:10.1146/annurev.soc.32.061604.123132
- Rihani, A. (1917). The holy land: Whose to have and to hold. *The Bookman*, september, 7-14. doi:https://www.unz.com/print/Bookman-1917sep-00007/
- Said, E. W. (1999). *Şarkiyatçılık* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Said, E. W. (2009). *Kültür ve Direniş-David Barsamian'la Konuşmalar* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Said, E. W. (2012). *Filistin Uğruna 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*. Derleyenler Eugene L. Rogan, Avi Shlaim, Çev. Suna Gülfer İhlamur-Öner, Küre Yayınları, 2012. Son Söz: 1948'in Sonuçları
- Sereny, G. (1974). *Into that darkness: An examination of conscience*. New York: Vintage.
- Staub, E. (1989). *The roots of evil The origins of genocide and other group violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Turner, J. C. (1982). Towards a cognitive redefinition of the social group. In H. Tajfel (Ed.), *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wetherell, M. (1996). *Identities, groups and social issues*. Los Angeles: SAGE.

Wiesner-Hanks, M. E. (2009). *Erken modern dönemde Avrupa* (H. Çalışkan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Wolfe, H. (2009, May 7). What to tell the children | SocialistWorker.org. Retrieved from <http://socialistworker.org/2009/05/07/what-to-tell-the-children>

İNTERNET KAYNAKLARI

Fedayeen: Definition of fedayeen in English by Lexico Dictionaries. (n.d.). Retrieved from <http://www.lexico.com/en/definition/fedayeen>

US, UK Playwrights Write Separate Responses to ‘Seven Jewish Children’. (2009, April 19). Retrieved from <https://www.jpost.com/Jewish-World/Jewish-Features/US-UK-playwrights-write-separate-responses-to-Seven-Jewish-Children>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nazan ERCİŞLİ
Doğum Yeri ve Tarihi	ERZURUM/ 23.06.1972
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / İngiliz Dili ve Edebiyatı
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İletişim	
E-Posta Adresi	nercisli72@gmail.com
Tarih	12.07.2019